

ANKARA HUKUK MEKTEBİ'NİN İLK TALEBE REHBERİ (1926)

Haz. Tugay Aydın*

Bu çalışmada, Ankara Hukuk Mektebi'nin açılışından (5 Kasım 1925) bir yıl sonra, *Türkiye Cumhuriyeti Ankara Hukuk Mektebi Talebe Rehberi 1926-1927* adıyla basılan eserin (İstanbul, Yeni Matbaa, 1926, 89 s.) tam metnini sunuyoruz. Eserin kapağında, Mustafa Kemal Paşa'nın açılış töreninde yaptığı konuşmada geçen, "Cumhuriyetin müeyyidesi olacak bu büyük müessesenin küşâdında hissettiğim saadeti hiçbir teşebbüste duymadım" sözü vardır. Yine kapakta Ankara Hukuk Mektebi'ne ait (bugünkünden farklı) bir amblem vardır. Esere öğretim üyelerini, mektebin açılış ve birinci yıl dönümü törenlerine katılan devlet büyüklerini ve talebeleri toplu halde gösteren dört fotoğraf eklenmiştir. Eserin başında tedris heyeti fahrî başkanı, reisicumhur Mustafa Kemal Paşa ile mektebin "müessisi" olarak anılan, tedris heyeti reisi, Adliye vekili Mahmut Esat Bey'in (Bozkurt) açılış konuşmaları¹, sonunda ise Türk Hukuku Tarihi fahrî profesörü, başvekil İsmet Paşa'nın mektebin birinci yıldönümü münasebetiyle yaptığı konuşma vardır. Rehberde göre ilk dersi, 5 Kasım 1925'te, Hukuk-1 Esasiye profesörü Ağaoğlu Ahmet Bey vermiştir.

Rehberde öğretim üyelerinin bir listesi verilmiş, mektebin iç işleyişine ilişkin mevzuat eklenmiş, dersler ve işlenecek konular oldukça ayrıntılı bir şekilde listelenmiştir. Öğretim üyelerinin büyük kısmı mebus veya vekildir, ikisi ise (Bahaeddin Kantar ve Cemil Bilsel) İstanbul Dârülfünûnu hocasıdır. Müfredattaki dersler şunlardır: Hukuk-1 Medeniye, Mukayese-i Hukuk-1 Medeniye, Roma Hukuku, Hukuk-1 Ticaret (berrî ve bahrî), Usûl-i Muhakeme-i Hukukiye, Hukuk-1 Hususiye-i Düvel, Hukuk-1 Esasiye, Hukuk-1 İdare, Hukuk-1 Düvel, Hukuk-1 Ceza, Hukuk-1 Amme,

Geliş/Received: 22.03.2021 * Kabul/Accepted: 06.09.2021.

* Avukat, Aksaray Barosu.

¹ Coşkun Üçok, konuşmalardan ilkinin orijinal metni korunarak, ikincisini sadeleştirilerek yayımlamıştır. Bkz. *Ankara Hukuk Fakültesi 40. Yıl Armağanı*, Ankara, AÜHF Yay. no. 210, 1966, s. XXIII-XXVII. Rehberin "Hukuk Tarihi" ve "Türk Hukuku Tarihi" başlıklı kısımları Ali Birinci tarafından yayımlanmıştır. Bkz. "Türk Hukuk Tarihçisi Sadri Maksudî'nin Hayat Hikâyesi ve Eserleri", İÜHF (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal'a Armağan Özel Sayısı), 2017, s. 108-118.

Usûl-i Muhakemat-ı Cezaiye, Hukuk Tarihi, Türk Hukuku Tarihi, İktisat, Maliye, Tıbb-ı Adlî, İhtilâller Tarihi, Tarih-i Siyasi. Programda iktisat ve tarih derslerine bugünkünden daha fazla ağırlık verildiği görülmektedir. Bugün “Türk Hukuk Tarihi” olarak bilinen dersin birçok yerde “Türk Hukuku Tarihi” olarak anılmış olması da dikkat çekicidir. Öğrenciler “leylî” ve “nehâri” olarak iki gruptan oluşmaktadır. Leylî yani yatılı öğrenci, öğrenimini tamamladıktan sonra adliye memuriyetlerinde beş yıl hizmet etmekle yükümlüdür. Sınıf geçebilmek için her dersten en aşağı “beş” almış olmak ve bütün derslerin ortalaması üzerinden en az “yedi” almış olmak şartlarını birlikte sağlamak gerekmektedir. İki yıl sınıf geçememek okuldan atılma sebebidir. İdare heyetinde kütüphane memuru bulunması, kütüphanenin de 1925’te kurulduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada, metni belli bir düzen ve bütünlük içinde sunabilmek amacıyla yapılan şekli bazı düzenlemeler dışında orijinal metin birebir takip edilmiş; sadece yabancı kelimeler özgün haliyle yazılmıştır.

*

Türkiye Cumhuriyeti Ankara Hukuk Mektebi Talebe Rehberi

(1926-1927)

Ankara Hukuk Mektebi, 1925 Teşrinisânîsinin beşinci perşembe günü [5 Kasım 1925] Büyük Millet Meclisi’nin eski içtima salonunda büyük ve müncî reisicumhurumuz Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerinin bizzat irâd buyurdıkları tarihî ve çok mühim bir nutuk ile açıldı.

O gün *Hakimiyet*’in ifadesiyle “bize cidâlimizin, emellerimizin ilk günlerini hatırlatan bir samimiyet ve azim içinde yeni bir binanın yeni temeli atıldı. Eski Büyük Millet Meclisi’nde yine o günlerde olduğu gibi safvet ve samimiyetin topladığı, mebusundan talebesine kadar her tabakanın iştirak eylediği kalabalık bir kitle” vardı. Bütün vekiller, bütün mebuslar, memurlar, matbuat erkânı, profesörler ve talebe, koridorları ve içtima salonunu doldurmuşlardı.

Mektebin tedris heyeti fahrî riyâsetini kabul buyuran büyük müncî saat tam ikide teşrif ettiler ve şiddetli alkışlar ve heyecanlı tezâhüratlar arasında kürsüye çıkarak mektep binasına bir iftihar levhası suretinde hakk edilmesi Profesörler Meclisi’nce takarrur eden güzel nutuklarını kendilerine has belâğatin bütün vuzûh ve kuvvetiyle irâd buyurdular.

Mektebin müessisi olan Adliye vekili Mahmud Esad Beyefendi kendilerine teşekkür etti. Onu müteakip Hukuk-ı Esasiye profesörü Ağaoğlu Ahmed Bey ilk dersi takrir eyledi. Fotoğraf çekildi, çay içildi.

Tarihi bir kıymet ve ehemmiyeti hâiz olan ve mektebin ehemmiyetini ve

meslekini tayin eden bu iki nutku ilk rehberimize dercediyoruz...

Reisicumhur Hazretlerinin Nutku

Huzzâr-ı kirâm!

Cumhuriyetin merkez-i idaresinde bir hukuk mektebi açmak vesilesi bugünkü içtimamızı ihzâr etmiş bulunuyor. Bugün şahit olduğumuz hadise, yüksek memur ve mütehassıs âlimler yetiştirmek teşebbüsünden daha büyük bir ehemmiyeti hâizdir. Senelerden beri devam eden Türk inkılâbı, mevcudiyetini ve zihniyetini; hayat-ı içtimaiyenin mebnâsı olan yeni esasât-ı hukukiyede tespit ve teyit etmek çaresine tevessül etmiştir.

Türk inkılâbı nedir? Bu inkılâp kelimenin vehleten ima ettiği ihtilâl manâsından başka, ondan daha vâsi bir tahavvülü ifade etmektedir. Bugünkü devletimizin şekli asırlardan beri gelen eski şekilleri bertaraf eden en mütekâmil tarz olmuştur.

Milletin, idame-i mevcudiyet için efrâdı arasında düşündüğü râbıta-i müştereke, asırlardan beri gelen şekil ve mahiyetini tebdil etmiş, yani millet, dinî ve mezhebî irtibat yerine Türk milliyeti râbıtasıyla efrâdını toplamıştır.

Millet, beynelmilel umumi mücadele sahasında sebeb-i hayat ve sebeb-i kuvvet olacak ilim ve vasıtanın ancak muâsır medeniyette bulunabileceğini bir hakikat-ı sâbite olarak umde ittihaz eylemiştir.

Velhâsıl efendiler, millet, saydığım tahavvülât ve inkılâbâtın tabii ve zaruri icabı olarak idare-i umumiyesinin ve bütün kanunlarının ancak dünyevî ihtiyacâtın mülhem ve ihtiyacın tebeddül ve tekâmülüyle mütemadiyen tebeddül ve tekâmül etmesi esas olan dünyevî zihniyet-i idareyi mâ-bihi'l-hayat addeylemiştir.

Eğer yalnız altı sene evvelki hâtırâtınızı yoklarsanız devletin şeklinde, efrâd-ı milletin râbıta-i müştereğinde, medâr-ı kuvvet olacak tarîk-i medeniyeti takibinde, velhâsıl bütün teşkilat ve ihtiyacâtını istinad ettirdiği nokta-i nazarından büsbütün başka esaslar üzerinde bulunduğumuzu tahattur buyurursunuz. Altı sene zarfında büyük milletimizin cereyan-ı hayatında vücuda getirdiği bu tahavvülât herhangi bir ihtilâlden çok fazla, çok yüksek olan en muazzam inkılâbâtandır.

Çok milletlerin halâs ve i'tilâ mücadelesinde mütehevvir oldukları görülmüştür. Fakat bu tehevvür Türk milletinin şuurlu tehevvürüne benzemez. Bahsettiğim inkılâp yolunda Türk milletinin şimdiye kadar sarfettiği mesai; dâhili ve hâricî erbâb-ı kasta karşı yorulmaz, yıpranmaz mücadeleler içinde ve bizzat irade-i milli-

yenin mukâvemet ber-endâz tatbikatı sahasında ve erbâb-ı hukuk elinde bulunan kanunların ve müdevvenâtın vücudundan kasten tecâhül ederek evveleminde Türk millet ve devletinin yeni şekl-i mevcudiyetini bi'l-amel meydana çıkarmak uğrunda geçmiştir. Şimdi vücuda gelen bu büyük eserin zihniyetini, ihtiyacâtını tatmin edecek yeni esasât-ı hukukiyeyi ve yeni erbâb-ı hukuku vücuda getirmek için teşebbüs almaya zaman gelmiştir.

Zannederim ki Ankara Mekteb-i Hukuku ile Cumhuriyet hukukunu yalnız zahirî ve lâfzî şekliyle değil, fakat şuurî ve izanî mahiyetiyle, kanunlarıyla ve erbâb-ı hukukuyla izah edecek ve müdafaa edecek tedbire tevessül etmiş oluyoruz.

Cumhuriyet Türkiyesinde eski kavâid-i hayat, eski hukuk yerine yeni kavâid-i hayatın ve yeni hukukun kâim olmuş bulunması bugün gayr-ı kabil-i tereddüt bir emr-i vâkidir. Bu emr-i vâki sizin kitaplarınızda ve mâ-bihî't-tatbik olacak kanunlarınızda ifade ve izah olunacaktır.

Talebe efendiler ve hukuk müntesibi efendiler!

Yeni hukuk esaslarından, yeni ihtiyacâtımızın talep ettiği kanunlardan bahsederken “her inkılâbın kendisine mahsus müeyyidesi bulunmak zaruridir” hikmetine, yalnız bu hikmete işaret etmiyorum, beyhûde bir sitem temâyülünden nefsimi tahzir ederek, fakat Türk milletinin muâsır medeniyetin vasıtalarından ve feyizlerinden müstefid olmak için lâ-akal üç yüz seneden beri sarfettiği gayretlerin ne kadar elemli ve ıztırablı mevânî karşısında heba olduğunu kemal-i teessür ve intibahla göz önüne alarak söylüyorum.

Milletimizi inhitâta mahkûm etmiş ve milletimizin feyyaz sinesinde devir devir eksik olmamış olan erbâb-ı teşebbüsü, erbâb-ı cehd ü himmeti en-nihâyet meftûr ve münhezim etmiş olan menfî ve kâhir kuvvet şimdiye kadar elinizde bulunan hukuk ve onun samimi muakkibleri olmuştur. Belki ağır ve cesurâne olan müşahede-i tarihiyemin güzide heyetiniz içinde ve hükümet-i Cumhuriyetin bugün hizmetlerinden istifade etmekte bulunduğu kıymetli memurlar ve hâkimlerimiz içinde kimsenin hayretini mûcib olmayacağına eminim. Bununla beraber biraz daha izah-ı meram için müsaade buyurmanızı rica ederim. Beynelmilâl umumi tarihin cereyanında Türklerin 1453 zaferini, İstanbul'un fethini tasavvur buyurunuz. Bütün bir cihana karşı İstanbul'u ebediyyen Türk camiasına mâletmiş olan kuvvet ve kudret takriben aynı senelerde icat edilmiş olan matbaayı Türkiye'ye kabul için erbâb-ı hukukun meş'um mukâvemetini iktihâma muktedir olamamıştır.

Köhne hukukun ve müntesiplerinin matbaanın memleketimize girmesine

müsaade etmeleri için üç yüz sene müşahede ve tereddüt etmelerine leh ve aleyhte pek çok kudret ve kuvvet sarfetmelerine ıztırar hâsıl olmuştur.

Eski hukukun çok uzak ve çok eski ve kuvve-i ihyâiyesi mâdum bir devrini ve müntesiplerini intihab ettiğime zâhib olmayınız. Eski hukukun ve onun müntesiplerinin yeni devre-i inkılâbiyemizde bizzat bana ikâ ettikleri müşkülattan misal getirmeye kalksam, sizi tasdi etmek tehlikesine maruz kalırım. Fakat bilirsiniz ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin evân-ı tevellüdünde onun bugünkü mahiyet ve vaziyetini esasât-ı hukukiyeye ve esasât-ı ilmiyeye münâfi addedenlerin başında en meşhur hukukşinâslar bulunuyordu. Büyük Millet Meclisi'nde hâkimiyetin bilâ-kayd ü şart millette olduğunu ifade eden kanunu teklif ettirdiğim zaman bu esasın Kanun-ı Esasî-i Osmânî'ye muğâyeretinden dolayı muârızı bulunanların başında yine eski ve fazilet-i ilmiyesi ile milleti igfâl eden mağrur hukukşinâslar bulunuyordu.

Muhterem efendiler!

Hatta Cumhuriyet ilan olunduktan sonra vukua gelen feci bir hadiseyi de enzâr-ı intibahınız önünde canlandırmak isterim. En büyük mamuremizin bu memlekette belki Avrupa'da tahsil etmiş yüksek mütehassıslardan mürekkep [İstanbul] Baro[su] heyeti alenen hilafetçi olduğunu ilan eden ve ilan etmekle iftihar duyan birisini [Lütfi Fikri Bey'i] seçip kendisine reis intihab eylemiştir. Bu hadise, köhne hukuk erbâbının cumhuriyet zihniyetine karşı derûnî ve hakiki olan vaziyet ve temâyülünü ifadeye kâfi değil midir? Bütün bu hadisât, erbâb-ı inkılâbın en büyük fakat en sinsi hasm-ı canı, çürümüş hukuk ve onun bî-derman müntesipleri olduğunu gösterir. Milletın hummâlî inkılâp hamleleri esnasında sinmeye mecbur kalan eski ahkâm-ı kanuniye, eski erbâb-ı hukuk, erbâb-ı himmetin nüfuz ve ateşi yavaşlamaya başlar başlamaz derhal canlanarak inkılâp esaslarını ve onun samimi muakkiblerini ve onların aziz mefkûrelerini mahkûm etmek için fırsat beklerler. Bu fırsat, eski kanunların mevcudiyeti ve eski esasât-ı hukukiyenin mer'iyeti ile ve eski zihniyetini derûnî ve kalbî olarak muhafazada mütemerrid hâkimlerin ve avukatların mevcudiyetiyle müemmendir.

Bugünkü hukuki faaliyetlerimizin esbâbını izah etmiş oluyorum ümidindeyim. Büsbütün yeni kanunlar vücuda getirerek eski esasât-ı hukukiyeyi temelinden kal' etmek teşebbüsündeyiz. Ve yeni esasât-ı hukukiye ile elifbâsından tahsile başlayacak yeni bir hukuk neslini yetiştirmek için bu müessesâtı açıyoruz. Bütün bu icraatta mesnedimiz milletin istidat ve kabiliyeti ve irade-i kat'iyesidir.

Bu teşebbüslerde arkadaşlarımız, yeni hukuku, bizimle beraber, bahsettiğim

mahiyette anlamış olan güzide erbâb-ı hukukumuzdur.

Hayat-ı umumiyeimizin yeni esasât-ı hukukiyesi nazarî ve tatbikî sahada tecelli ve tahakkuk edinceye kadar geçecek zamanı temin eden bizzat milletimiz ve onun inkılâbındaki yorulmaz ve yıpranmaz kuvvet olacaktır.

Talebe efendiler!

Yeni Türk hayat-ı içtimaiyesinin bâni ve müeyyidi olmak iddiasıyla tahsile başlayan sizler, Cumhuriyet devrinin hakiki ulema-i hukuku olacaksınız; bir an evvel yetişmenizi ve arzu-yı milleti fiilen tatmine başlamanızı millet sabırsızlıkla beklemektedir. Sizi yetiştirecek olan profesörlere terettüb eden vazifeyi hakkıyla ifa edeceklerine eminim!

Cumhuriyetin müeyyidesi olacak bu büyük müessesenin küşâdında hissettiğim saadeti hiçbir teşebbüste duymadım ve bunu izhâr ve ifade etmekle memnunum.

Adliye Vekili Mahmud Esad Beyefendi'nin Nutku

Reisicumhur hazretleri!

Huzzâr-ı kirâm!

Ankaramızın Adliye Hukuk Mektebi, Türk'ün şanlı ve çok şerefli halâşkârını, büyük reisicumhurunu tedris heyetinin riyâsetinde ve başında görmekle şu anda en derin ve fakat ifadesi çok müşkül heyecanla, sevinçlerle meşbûdur. Bu vesileyle Türk inkılâbının büyük liderine tedris heyetinin, genç hukuk namzetlerinin ve mektebin hürmet ve şükranlarını alenen arz eder, bunun lütfen kabulünü kendilerinden rica ve niyaz ederim. Mektebimizin Türk Hukuk Tarihi fahrî müderrisliğini lütfen kabul buyuran büyük Başvekil İsmet Paşa hazretlerine de takdim-i teşekkürât eylemeyi bir vazife ve bir vecibe telakki ederiz.

Reisicumhur hazretleri, huzzâr-ı kirâm!

Müsaadenizle mektebimizin umde-i esasiyesini birkaç cümle içinde arz etmek isterim. İslam hukukunun zamanımıza kadar sürüklene sürüklene gelen en esaslı fakat en sakat ve en aksak bir mesnedi vardır ki ona Arapça tabir ile “kâle” derler. Güzel Türkçemizde “dedi ki” suretinde tercüme edilen bu esas asırlarca ve asırlarca Türk milletinin mukadderâtını kurûn-ı vustaya bağladı. Onu kurûn-ı vustada verilen kararlarla idare etmeye âmil oldu.

İslam medeniyetine mensup hukukşinâslar çok yazık ki zihniyetlerini bu esastan kurtaramadılar. Bizdeki Mecelle ve buna mümasil bazı kanunlarımız bu zihniyetin en sarîh bir enmûzecidir.

“Dedi ki” tabiri, “kâle”nin kelime tercümesidir. Fakat “kâle”nin hukuki manâsı,

“şuursuz ve idraksizim, kurûn-ı vusta ölülerinin fikirlerinden başka bir şey düşünmem, ölülerin kararlarıyla yürürüm ve düşünmekten acizim” demektir. Bunun yirminci asırda fasîh manâsı “ben yokum, ben ölüyüm” demektir.

Huzzar-ı kirâm!

Bu “kâle” kaidesi, şuur ve faaliyetine tarihin sahası bile dar bir cevelangâh halinde kalan necip ırkımızın tek mil varlığını kalın ve kara bir esaret zinciri halinde kurûn-ı vustaya, kurûn-ı vusta efkârına rabtetti. Asırlar ve asırlarca evvel bilmem hangi çöller içinde verilen kararların “kâle” sesiyle yirminci asır ortasında yürümek şuur ve idrakten nasipsiz olduğunu fiilen itiraftan başka ne ifade eder? Bu gibi esasâta fazla olarak bir de “rabbânî” vasıf izâfesi idraksizliğin en bâriz bir tecellisi değil midir? Milletlerin dünya işlerini akıl ve mantık hâricinde yalnız vicdanlarda kalması icab eden dinle, din tehdidiyle yürütmeye imkan var mıdır? Kurûn-ı vusta içinde herhangi bir Arap hukukşinâsının muhitinin ve gününün icabâtına göre vaz ettiği bir düstûru Arap “dedi ki” diye ilâ-nihâye Türk milletine medâr-ı ihticâc olmak üzere istimâl mümkün müdür? Bunda ısrarın Türk’ü hak nâmına ne büyük haksızlıklara, tahayyülü müşkül ne tahakküm ve ne zulümlere maruz bıraktığı meçhulümüz değildir. Mukadderâtını bir Arap müçtehidinin kollarına bağlı görecektik kadar Türk milletinin şuurdan, idrakten, düşünmeden mahrum olduğunu kim söyleyebilir? Türk’ü böyle ağır bir töhmet altında bırakmaya kimin hak ve salâhiyeti vardır? Böyle bir tarih mevcut ise, ki vardır, onun yanması ve kül olması lazımdır. Fıkıh ve onun müntesibleri tarihin en büyük safahâtında istibdâdın, hezimetlerin esbâb-ı mûcibesi ve âmili oldular. Böyle sakat ve sakîm esasâtla Türk milleti gibi büyük bir milletin mukadderâtı yirminci asır ortasında idare olunabilir mi? Ayıp ve günah değil midir?

Bugün büyük inkılâp liderimizin işaret ettiği yolda yürümeyi çok şerefli ve çok feyizli bir esas olarak kabul eden Ankara Hukuk Mektebi mâziden müdevver esasları tarihe tevdi etti. “Dedi ki”, “dediler ki” ile değil “diyorum ki”, bilhassa “Türk olarak, bir insan olarak şuurla, idrakle diyorum ve düşünüyorum ki” prensibini kendisine şiâr edinmiş bulunuyor.

Türk Cumhuriyeti hukukiyâtını tedkik ve tetebbu edecek olan Ankara Hukuk Mektebi saha-i faaliyetinde hiçbir menbâ ile, hiçbir mehaz ile mukayyed değildir. Onun en büyük kitabı bilâ-kayd ü şart Türk milletinin âlî menfaatleri ve yirminci asır hayat ve medeniyet desâtîrinin mahzeni olan muâsır ilimlerdir.

Milletimizin, inkılâbın ve cumhuriyetin en yüksek menfaatlerini en belîğ bir surette ifhâm ve ifâza eden Türk’ün büyük reisinden feyz ve ilham alarak yürüyece-

ğiz. Gazi, elimizde bir zafer bayrağıdır. Mutlaka ve behemehâl muvaffak olacağız.

Ondan irşad ile “dedi ki” yi bıraktık “diyoruz ki” yi kabul ettik. Yani şuurla yürüyoruz, düşünüyoruz. Şu halde Türk milletinin tarihe, bütün bir beşeriyet tarihine söyleyeceği daha çok pek çok sözleri vardır. Oraya tevdi edeceği pek çok eserleri vardır.

Cumhuriyetin Türk adliyecileri bu vüs‘at ve şümûl dâhilinde inkılâbın kendilerine tahmil ettiği vâsi ve şâmil vazifenin ağırlığını ve manâsını müdriktirler. Bunun tek mil icabât ve muktezâyâtını da ifâya hazırdırlar. İhzâr edilmiş ve edilmekte olan yeni kanunlarımız, huzurunuzda bulunan genç hukuk namzetleri bu kararın ilk merhalesidir. Mütebâkîsini tarih söyleyecektir. İnkılâp için hazır olmak ve onu müdafaa etmek rolü Türk adliyesinin yegâne medâr-ı iftiharıdır. İnkılâplar beşeriyeti saadete götüren vasıtalarlardır. Karşı koyanların akıbeti behemehâl bir hüsrân-ı mutlaktır.

Sözlerime nihâyet verirken teşrifleriyle mektebimizi şereflendiren ve inkılâba her sahasında olduğu gibi bizim de programımızı ve hatt-ı hareketimizi tespit buyurmak lütfunda bulunan reisicumhur hazretlerine ve huzzâr-ı kirâma en amîk teşekkürleri tekrar takdim eylerim.

Reisicumhur hazretlerinin tedris heyeti fahrî riyâsetini kabul buyurduklarına dair tezkereleri

Ankara Hukuk Mektebi Tedris Heyeti’nin reisi Mahmud Esad Beyefendi’ye, Ankara Hukuk Mektebi’nin 15 Eylül 341 [15 Eylül 1925] tarihinde içtimâ eden profesörleri tarafından mezkûr mekteb Heyet-i Tedrisiye fahrî riyâsetini kabul etmeliğim hakkında vâki olan teklifi kemal-i memnuniyetle kabul ettim. Mektebin müstakbel faaliyetinde Türk İnkılâbı’nın ve medeniyetinin ruhuna muvâfık tedrisâtta bulunmak suretiyle vatanımıza nâfi olmasını temenni ederim.

Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal

Başvekil İsmet Paşa hazretlerinin Türk Hukuku Tarihi fahrî profesörlüğünü kabul buyurduklarını kendi el yazılarıyla bildiren tezkereleri

Ankara’da Adliye Hukuk Mektebi tedris heyetinin reisi Mahmud Esad Beyefendi hazretlerine,

Muhterem Tedris Heyeti’nin Türk Hukuk Tarihi fahrî profesörlüğünü tevcih etmek suretiyle âcizlerini Tedris Heyeti’nin meyânına kabul buyurmasını fahr ü

meserretle telakki ederim ve riyâset-i âlîlerinde bulunan muhterem profesörlere ayrı ayrı hissiyat-ı ihtiramkarâne takdim eylerim efendim hazretleri.

fi 26 Eylül 341 [26 Eylül 1925]

Türk Hukuk Tarihi fahrî profesörü İsmet

Tedris Heyeti

Tedris Heyeti fahrî reisi: Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretleri

Türk Hukuk Tarihi fahrî profesörü: Başvekil İsmet Paşa hazretleri

Tedris Heyeti reisi: Adliye vekili Mahmud Esad Beyefendi [Bozkurt]

[Tedris Heyeti] reis vekili: Müderris Cemil Bey [Bilsel]

Ağaoğlu Ahmed Bey: Hukuk-ı Esasiye profesörü, Kars mebusu

Akçuraoglu Yusuf Bey: Tarih-i Siyasi profesörü, İstanbul mebusu

Bahaeddin Bey [Kantar]: Hukuk-ı Ceza ve Usûl-i Cezaiye profesörü,

Dârülfünûn müderrislerinden

Tevfik Kamil Bey [Koperler]: Roma Hukuku, İstanbul mebusu

Cemal Hüsnü Bey [Taray]: İktisad, Gümüşhane mebusu

Cemil Bey [Bilsel]: Hukuk-ı Düvel, Dârülfünûn müderrislerinden

Hasan Bey [Saka]: Maliye, Trabzon mebusu

Refik Bey [Saydam]: Tıbb-ı Adlî, Sıhhiye vekili

Saraçoğlu Şükrü Bey: İktisad-ı Nazarî, İzmir mebusu

Şükrü Kaya Bey: İktisad Mezhepleri, Menteşe mebusu

Şevket Mehmet Ali Bey [Bilgişin]: Hukuk-ı Ticaret, İş Bankası hukuk müşaviri

Sabri [Şakir] Bey [Ansay]: Usûl-i Hukukiye, Hukuk İşleri müdürü

Sadri Maksudi Bey [Arsal]: Türk Hukuk Tarihi ve Hukuk Tarihi

Süheyb Nizami [Derbil] Bey: Hukuk-ı İdare, Ziraat Bankası muamelât müdürü

Mahmud Esad Bey [Bozkurt]: İhtilâller Tarihi, Adliye vekili

Mustafa Şeref Bey [Özkan]: Hukuk-ı Âmme, Burdur mebusu

Mustafa Fevzi Bey [Sarhan]: Fıkıh Tarihi, Hâriciye hukuk müşaviri

Yusuf Kemal Bey [Tengirşenk]: İktisad, Sinop mebusu

İdare Heyeti

Tedris Heyeti reisi: Mahmud Esad Bey [Bozkurt], [Tedris Heyeti] reis vekili:

Cemil Bey [Bilsel], Müdür: Fevzi Bey, Kâtip: Vehbi Bey, Hesap Memuru: Lütfi Bey,

İdare Memuru ve Mutemed: Recai Bey, Kütüphane Memuru: Münir Bey, Ambar

Memuru: Sırrı Bey, Doktor: Fahri Bey, Mubassır: Hüseyin Bey, Mubassır: Kadri Bey.

Ankara Adliye Hukuk Mektebi Tâlimatnâmesi Sureti

Madde 1: Ankara Adliye Hukuk Mektebi müddet-i tahsili üç seneden ibaret ve Adliye Vekâleti'ne merbût âlî bir meslek mektebidir.

Madde 2: Hukuk Mektebi leylî ve nehârîdir. Leylîlik münhasıran tahsil ile işğal ve ikmâl-i tahsilden sonra adliye memuriyetlerinde beş sene hizmeti müstelzimdir.

Madde 3: Mektepte ikmâl-i tahsil edenlere mezuniyet ruûsu verilir. Bu mezuniyet ruûsu İstanbul Dârülfünûnu Hukuk Fakültesi mezuniyet ruûsunun temin ettiği bilcümle hukuku bahşeder.

Madde 4: Hukuk Mektebi'nde şu dersler okunur: Hukuk-ı Medeniye, Mukayese-i Hukuk-ı Medeniye, Roma Hukuku, Hukuk-ı Ticaret (berrî ve bahrî), Usûl-i Muhakeme-i Hukukiye, Hukuk-ı Hususiye-i Düvel, Hukuk-ı Esasiye, Hukuk-ı İdare, Hukuk-ı Düvel, Hukuk-ı Ceza, Hukuk-ı Amme, Usûl-i Muhakemat-ı Cezaiye, Hukuk Tarihi, Türk Hukuku Tarihi, İktisad, Maliye, Tıbb-ı Adlî, İhtilâller Tarihi, Tarih-i Siyasî'dir.

Madde 5: Her dersin müstakil bir profesörü vardır. Ancak bir dersin ehemmiyetine göre müteaddid profesörlere tevdiî caizdir. Derslerin veya zümrelerin muavinleri de vardır. Muavinler münhasıran talebenin tettebbuâtını ve mesaisini tanzim ve teshil ile mükellef olup Profesörler Meclisi'nin kararıyla bir dersin bir kısmını tedrise memur edilebilir.

Madde 6: Profesörler Dârülfünûn müderrislerinden veya Dârülfünûn veya Avrupa'da ikmâl-i tahsil etmiş zevâtan Adliye Vekâleti'nce intihab ve tayin olunurlar. Muavinler dahi bi'l-imtihan Adliye Vekâleti'nce tayin olunurlar.

Madde 7: Bir profesörün infisâli, istifasının kabulüyle veya derse mükerreren adem-i devamı, mesleğin şeref ve haysiyetini muhil bir hal ve hareketi veya tedrisâtta adem-i muvaffakiyeti gibi ahvâlde vâki olur.

Madde 8: Mektebin profesörlerden terekküb eden bir Profesörler Meclisi vardır. Profesörler Meclisi ayda bir defa âdiyen ve davet-i vâkıa üzerine fevkalade olarak içtima eder.

Madde 9: Meclisin vazifesi profesör muavinleri imtihanını icra eylemek, ders ihdâs ve lağvına dair mütalaa beyan etmek, imtihan ve derslere mübâşeret zamanlarını tayin eylemek, müfredat programlarını tedkik ve tespit etmek, her sene kabul ve kayıt olunan talebe vaziyetinin işbu talimata muvafık olup olmadığını tedkik eylemek gibi hususâtan ibarettir. İşbu mukarrerât Adliye Vekâleti'nin tasdikiyle kesb-i kat'iyet eyler.

Madde 10: Meclisin her sene-i devriye ibtidâsında profesörler meyânından intihab olunan bir reis ve bir reis vekili vardır. Reis ve gıyabında reis vekili içtimaâta riyâset eder.

Madde 11: Mektebin idaresi reis ve reis vekili ile bir müdür ve lüzumu kadar memurîn ve müstahdemîne mevdûdur. Reis veya reis vekili Profesörler Meclisi'nin kararlarından muhtac-ı istîzân olanları vekâletten ba'de'l-istîzân ve mâadâsını re'sen icra eder. (Bu madde âhiren bu şekilde tadil edilmiştir).

Madde 12: Profesörlere hastalıktan mâadâ sebeplerle mezuniyet itâsı Profesörler Meclisi'nin kararı üzerine vekâlete aittir. Hastalık halinde veya fevkalade bir mezuniyet vukuunda reis veya reis vekili dersin sekteden vikâyesi maksadıyla muvakkaten bir vekil tayin ile keyfiyeti vekâlete ve ilk meclise arzeder.

Madde 13: Hukuk Mektebi'ne kabul edilebilmek için resmi veya hususi lise-den mezun olmak lazımdır. Dârülfünûn şuaâtından ve yüksek mekteplerden mezun veya bunlara müdâvim bulunanlar mektebe kayıt ve kabul olunacakları gibi yedi senelik idâdi mezunları veya Maarif Vekâleti'nce bu derecede bulundukları tasdik edilen mektepler mezunları bilâ-imtihan ve lise derecesinde tahsil görenler liseler programından bi'l-imtihan kabul olunabilirler. Leylî talebenin on sekizden dîn ve otuzdan fazla yaşta olmamaları lazımdır.

Madde 14: Leylî talebe miktarı her sene vekâletçe tayin olunur. Hadd-i muayyenden fazla talip bulunduğu takdirde leylîler bi'l-müsabaka tefrik edilirler.

Madde 15: Mektebin idare-i dahiliyesi ve talebenin inzibatı ve imtihanların suver-i icraiyesi dâhili talimatnâme ile tayin olunacaktır.

Madde 16: İşbu talimatnâme tarih-i neşrinden itibaren muteberdir.

Madde 17: İşbu talimatnâmenin icrasına Adliye vekili memurdur.

Ankara Adliye Hukuk Mektebi hakkında Adliye Vekâlet-i celîlesince tanzim ve tevdi olunan merbût tâlimatnâmenin mevki-i mer'iyete vaz'ı, vekâlet-i müşârünileyhânın 11 Teşrînisâni 341 tarih ve kalem-i mahsus müdüriyeti 220 numarolu tezkiresiyle vuku bulan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyeti'nin 11 Teşrînisâni 341 tarihli içtimâında tasvib ve kabul olunmuştur.

Türkiye reisicumhuru Gazi Mustafa Kemal, başvekil İsmet, Adliye vekili Mahmud Esad, Müdafaa-i Milliye vekili Receb, Bahriye vekili İhsan, Dâhiliye vekili M. Cemil, Hâriciye vekili Doktor Tefvîk Rüştü, Maliye vekili Hasan Hüsnü, Maarif Vekâleti vekili M. Cemil, Nâfia vekili Süleyman Sırrı, Ziraat vekili Ali Cenânî, Sıhhiye ve Muâvenet-i İctimaiye vekili Doktor Refik.

Adliye Hukuk Mektebi İdare-i Dahiliyesi Tâlimatnâmesi
Mektebin İdaresi

Madde 1) Mektepte Tedris Heyeti reisi ve reis vekili ile müdür, hesap memuru, kâtip, ambar memuru, kütüphane memuru, iki mubassır, tabip, hastahane memuru ve lüzumu kadar müstahdemîn bulunur.

Madde 2) Reis vekili mektepte Adliye Vekâleti'nin mümessilidir ve bu sıfatla mektebin bütün muamelâtının merci-i mesulüdür. Bilhassa tedrisâtın intizam ile cereyanına, profesörlerin devam ve ikdâmına nezâret eder. Mektep nâmına bütün devâir ile muhabere eder. Profesörler Meclisi'nin kararlarını tatbik ve tenfiz ve mektebi bilcümle hususâtta temsil eyler.

Madde 3) Müdür, reis vekilinin nezâreti altında mektebin dâhili nizam ve intizamını tayin eder. Talebenin ahvâl ve mesaisine, bütün memurların vazifelerini layıkıyla ifa etmelerine dikkat eyler. Kayıt ve kabul muamelâtına bakar. Talebe sicillâtını tutar, hademe ahz ve ihrac eder, sarfiyat işlerine ve tabela tanzimine nezâret eyler, yevmî mevcut miktarını verir. Müdür ailesiyle beraber mektepte kalmak hakkını hâizdir.

Madde 4) Hesap memuru: 1. Mevcuda dair müdüriyetten alacağı pusula-ya göre tabelayı ve lüzum müzekkerelerini tanzim etmek, 2. Mektebe alınan her türlü eşyanın kabulünde ve ambara vaz'ında, kezâlik ambardan çıkacak her türlü levâzımın tesliminde hazır bulunmak, 3. Maaş bordrolarını tanzim etmek, 4. Tahsisât-ı maaş, masraf ve ambar defterlerini tutmak, 5. Mektep demirbaş eşyasını defter-i mahsusuna kaydetmek ve vukuatını yürütmek, 6. Bütün muamelât-ı hesabiyeyi ifa etmek gibi hususât ile mükelleftir.

Madde 5) İdare memuru: 1. Mektep için muktezî müteferrik ve yevmî mübâyaaâtı icra etmek, 2. Avans almak ve bunun hesabını tutmak, 3. Senetleri ihzâr eylemek ve mahsuplarını vakit ve zamanında yaptırmak, 4. Maaşları tevzi eylemek gibi vazifelerle mükelleftir.

Madde 6) Ambar memuru: 1. Mübâyaa olunan erzak ve eşyayı teslim ve muhafaza etmek, 2. Hesap memuru tarafından verilen tabelaların muhteviyâtını ambar defterine kayd ve muhafaza eylemek, 3. Tabela mûcebince verilecek erzakı hesap memuru ve nöbetçi talebe huzurunda vezn veya ta'dâd ile işçiye teslim etmek, 4. Mektebin demirbaş eşyasının ve tevzi edilmiş yemekhane ve yatakhane ve matbah levâzımının tamamîyetini temin eylemek, 5. İstimâle gayr-ı sâlih hale gelen eşyanın usûlen tanzim olunacak imha mazbataları üzerine kayıtlarını tesviye etmek gibi vazifelerle mükelleftir.

Madde 7) Mektebin kâtibi: Bütün muhaberâtı ifa, dosyaları tanzim ve muhafaza gibi hususât ile iştigal eder.

Madde 8) Kütüphane memuru: 1. Kütüphane fihristini tanzim etmek, 2. Kitapları ve kütüphaneyi hüsn-i muhafaza etmek, 3. Kütüphaneden ve kitaplardan talimatnâmesi dairesinde talebenin istifadesini temin eylemek, 4. Mektep formalarını tevzi etmek ve bunların hesabını tutmak ve her ay nihâyetinde bunların bedellerini yatırmak gibi vazifelerle mükelleftir.

Madde 9) Mubassırlar: Talebenin umumiyetle ahvâl ve mesaisine ve devamına ve bilhassa leylî talebenin sabahleyin vaktinde uyanmasına ve giyinmesine, çay ve yemek zamanlarında, ders ve mütalaa ve yatı vakitlerinde talebenin vakit ve zamanıyla bulunmalarına dikkat etmekle, devam jurnallerini tutmakla mükelleftirler. Mubassırlar mektepte yatmak mecburiyetindedirler. Mütalaahaneye, dershaneye, yemekhaneye veya yatakhane vaktinde gelmeyenleri veya buralarda gürültü ve intizamsızlık yapanları mubassırlar ancak ikaz ve vazifeye davet ile keyfiyeti müdüre bildirirler.

Madde 10) Mektep tabibi: Her sabah saat sekizde mektepte bulunarak ve lüzumu halinde davet üzerine derhal gelerek rahatsız olanlar hakkında lazım gelen tedbirleri ittihaz eder.

İnzibatî Tedbirler

Madde 11) Mektebe devam mecburidir, bunun için muntazaman yoklama yapılır. Profesörler Meclisi'nce her sene tayin olunacak nisab-ı devamı ihrâz edemeyenler imtihana kabul edilmezler.

Madde 12) Leylî talebenin mektepte yatması asıldır, herhangi bir geceyi hâriçte geçirmek isteyenler idareden izin alacaklardır. Mektepçe tayin olunan yatı vakti hâricinde gelenler mektebe kabul olunmazlar.

Madde 13) Talebenin mektep dâhil ve hâricinde yüksek tahsil müessesesinin şerefiyle mütenâsip surette hareket etmeleri ve vak' u haysiyetlerini ve vakar u sükûnetlerini muhafaza eylemeleri lazımdır.

Madde 14) Mektep dâhil veya hâricinde mektebin nizam ve şerefini muhil ve talebelik haysiyetine münâfi harekâta tevessül etmek, mektepten izin almaksızın mektep dâhil ve hâricinde içtimalarda bulunmak, mektep veya talebe nâmına söz söylemek veya müracaatta bulunmak, hüviyet varakalarından başkalarını istifade ettirmek, bunlarda tahrifat yapmak, ahvâlini yanlış bildir-

mek veya tamam bildirmemek, tahsil ettiği mekteplerle ilişiği olduğu halde bunu gizlemek, vaktinde mektebe, ders veya müzakere salonuna, yatakhane ve yemekhaneye gelmemek, derslere çalışmamak, bilâ-izin geceyi hârişte geçirmek gibi ahvâl talebe hakkında inzibatî cezalar tatbikini istilzâm eder.

Madde 15) İnzibatî cezalar şunlardır: Tevbih, leylîlikten bir aya kadar ihraç, bir seneye kadar ihraç, leylîlikten büsbütün ihraç, mektepten muvakkaten ihraç, mektepten daimi ihraç.

Madde 16) Tevbih müdür tarafından, mâadâsı İnzibat Meclisi'nin kararıyla reis vekili tarafından tenfiz olunur ve keyfiyet Profesörler Meclisi'ne bildirilir. Yalnız daimi ihraç Profesörler Meclisi'nin kararı ve vekâletin tasdikiyle icra olunur.

Madde 17) İnzibatî cezaların yapılan hareketin mahiyetine ve tekrar etmiş olup olmamasına ve talebenin sicilindeki ahvâline göre ilk veya son derecede tatbiki İnzibat Meclisi'nin takdirine tâbidir.

Madde 18) İnzibat Meclisi reis vekili ile Profesörler Meclisi'nce her sene için, müntehab iki profesörden tereküb eder.

Müteferrik Mevâd

Madde 19) Mektebi terk etmek isteyen veya ihraç edilen leylî talebeler tahsil ücretlerini tesviye etmek mecburiyetindedirler.

Madde 20) İki sene terfi-i sınıf edemeyen talebenin kaydı terkin olunur. Leylî talebenin iâşe ve ibâteleri için sarf olunan mebâliğ kendilerinden tahsil olunur.

Madde 21) Her talebenin muntazam bir dosyası olacaktır. Talebenin bütün ahvâl ve harekâtını tebyin edici evrâkı muhtevi olacak olan bu dosya, mektebin o talebe hakkındaki hükmünü hâvi hulâsa ile beraber hîn-i neş'etinde hâkimlik hayatına medâr-ı istinad olmak üzere Adliye Vekâleti'ne verilecektir.

Lâhika

Madde 22) Profesörlerden veya mektep memurlarından isteyenler evlerine bedeli mukâbilinde yemek alabilirler. Mektep idaresi bu suretle hârice verilecek yemekler için ayrıca hesap tutar. Başka suretle hiç kimse evine yemek götüremez. Nehârî talebe mektepte bedelini vererek yemeğe iştirak edebilir, fakat bunların evlerine yemek gönderilemez.

Profesörler Meclisi'nce 23/5/926 İçtimaında Bu Sene İmtihanları İçin Kabul Edilen Muvakkat Tâlimatnâme

Madde 1: Hukuk Mektebi imtihanları her sene-i dersiye nihâyetinde Profesörler Meclisi'nce tayin olunacak zamanda şifâhî ve alenî olarak icra edilir. Zümre profesörleri ve vekâletçe hâriçten davet olunacak mütehassıs zevât imtihanlarda hazır bulunabilir.

Madde 2: İrâd olunacak sualler ve bunlara verilecek cevaplar hakkında ders profesörlerinin kanaat ve takdiri mutlaktır.

Madde 3: Sınıf terfii için her dersten en aşağı beş numero almış olmakla beraber, üss-i mizan olarak bütün derslerin vasatîsi üzerinden lâ-akal yedi numero ihrâz etmek şarttır.

Madde 4: İki dersten beşten dûn numero alanlar bir defaya mahsus olmak üzere o derslerden tekrar imtihana girebilirler. Mazeretine mebni imtihana giremeyenler ikmâl kalmış olurlar.

Madde 5: İkmâl imtihanları sene-i dersiye ibtidâsında on beş günde icra ve ikmâl olunur. Hastalık veya başka mazerete mebni vaktinde imtihana giremeyenler ikmâl imtihanlarında bir dersten dahi beşten dûn numero aldıkları halde tekrar imtihana giremezler.

Madde 6: Hastalık veya mücbir diğer bir mazeretle vaktinde imtihana giremeyeceklerin mazeretlerini umumi imtihan gününden evvel idareye bildirerek ikmâl imtihanına müsaade almaları lazımdır. Bu şarta riâyet etmeyenler ikmâl imtihanına giremezler.

Madde 7: İmtihanlarda numerolar, yarım müstesna olmak üzere, küsur-suz takdir olunur.

Madde 8: Numerolar mektep idaresi tarafından verilmiş imtihan kağıtlarına yazılıp profesör tarafından imza olunur.

Hukuk Mektebinde Okunan Dersler ve Bunların Sınıf ve Saatleri

DERSLER	SÖMESTR [VE DERS SAATİ]		
	I ve II	III ve IV	V ve VI
Hukuk-1 Medeniye	4	4	4
Mukâyese-i Hukuk-1 Medeniye	-	-	2
Usûl-i Muhakeme-i Hukukiye	-	2	3
[Hukuk-1] Ticaret	-	2	3
Hukuk-1 Esasiye	2	2	-
Hukuk-1 İdare	2	2	-
Hukuk-1 Düvel	2	1	-
Hukuk-1 Ceza	3	3	-
Usûl-i Cezaiye	-	1	2
Hukuk-1 Amme	-	-	1
Hukuk-1 Husûsiye-i Düvel	-	1	3
Roma Hukuku	2	1	-
Hukuk Tarihi	2	2	2
Türk Hukuku Tarihi	1	-	2
İktisad	3	3	3
Maliye	-	-	2
Tıbb-1 Adli	-	-	1
Tarih-i Siyasi	2	-	-
İhtilâller Tarihi	1	-	-
[Ders sayısı - Ders saati:]	11 - 24	12 - 24	12 - 28

DERSLERİN MÜFREDAT PROGRAMLARI

Hukuk-1 Medeniye - Profesörü: Hâriciye Hukuk Müşaviri Veli Bey [Saltıkçı]
- 1, 2, 3, 4, 5 ve 6. sönestr (haftada 4 saat)

Birinci Sınıf

Kanun-1 Medeni (madde 1'den 81): Başlangıç, şahsiyet, ahvâl-i şahsiye sicilleri, hükmi şahıslar.

Kanun-1 Medeni (madde 82'den 169): Aile hukuku, nişanlanma, evlenmeye ehliyet ve maniler, evlenme akdi, batıl olan evlenmeler, evlenmenin umumi hükümleri.

Kanun-1 Medeni (madde 241'den 320): Hısımlar, nesebi sahih çocuklar, nesebin tashihi, evlat edinme, neseb sıhhatinin umumi hükümleri, velayet, çocuğun malları, nesebi sahih olmayan çocuk, nafaka, ev reisliği.

Kanun-1 Medeni (madde 346'dan 439): Vesayet, vesayet uzuvları, vesayeti müstelzim haller, vesayet işlerinde salâhiyet, vasî tayini, kayyımlık, vasînin vazifeleri, kayyımın vazifeleri, vesayet dairelerinin müdahale hakları, vesayet uzuvlarının mesuliyeti, vesayetin hitâmı, vasîlik sıfatının zevâli, vesayetin hitâmı üzerine terettüb eden hükümler.

Borçlar Kanunu (madde 1'den 181): Medeni hakların envâi, deynî haklar, borçların ahkâm-ı umumiyesi.

İkinci Sınıf

Borçlar Kanunu (madde 182'den 540): Akdin muhtelif nev'leri, bey' ve trampa, bey'in bazı nev'leri, trampa, hibe, icâr, hâsılat icârı, âriyet, karz, hizmet akdi, ıstısnâ akdi, neşir mukavelesi, vekâlet, itibar mektubu ve itibar emri, tellâllık, vekâleti olmadan başkası hesabına tasarruf, komisyon, nakliye mukaveleleri, ticari mümessiller ve diğer ticari vekiller, havale, vedia, kefalet, kumar ve bahis, kayd-ı hayat ile irâd ve ölünceye kadar bakma vaadi, âdi şirket.

Kanun-1 Medeni (madde 618'den 702): Mülkiyet, gayrimenkul mülkiyeti, gayrimenkul mülkiyetinin hükümleri, menkul mülkiyeti.

Kanun-1 Medeni (madde 887'den 906): Zilyetlik.

İhtar: 926-927 tedris senesinde ikinci sınıf talebesi Borçlar Kanunu'nun ahkâm-ı umumiye kısmını dahi göreceklerdir.

Roma Hukuku - Profesörü: İstanbul Mebusu Tevfik Kamil [Koperler] Bey - 1 ve 2. s6mestr (haftada 2 saat), 4 ve 5. s6mestr (haftada 1 saat)

Mukaddime: Roma hukuku tedrisâtındaki fâide ve takip edilen gaye. Roma hukuku tarihinde iki büyük devre. Romalıların hukuki zihniyeti.

Birinci devredeki menâbi: Örf ve teamül, kanun. Oniki Levha Kanunu. (Müfessirler, edictum) interpretatio ve jus honorarium. İmparatorluğun ilk devresinde yeni menbâlar: Senato meclisinin mukarrerâtı, mukarrerât-ı hükümdâri, édit perpétuel (daimi édit). Bu devrede meşhur hukukşinâslar. İmparatorluğun ikinci devresinde menâbiin tevhidî, müdevvenât-ı hukukiye.

Müessesât-ı hukukiye: Eşhâs ve taksimi: 1) Eşhâs-ı hakikiye, eşhâs-ı hükmiye, hür ve esir. Esaretin menbâları, ı'tak ve kolonluk. 2) Hemşehrilik, hemşehri olmayanlar. 3) Sui iuris, alieni iuris.

Patria Potestas'ın (atalık) birinci menbâ: İzdivaç, tarif ve tasnifi. Agnatia (kanunî karâbet). İzdivacın infisâhı, izdivacın hâricinde kalan birleşmeler. Patria Potestas'ın ikinci menbâ: Tebennî. Patria Potestas'ın üçüncü menbâ: Nesebi sahihleştirme. Patria Potestas'ın zevâlî. Patria Potestas'ın sâir eşkâli: Dominica potestas mancipium. Vesayet ve velayet. Mevt-i hükmi.

Eşya, hukuk-ı şahsiye, hukuk-ı ayniye. Eşyanın taksimi, mâmelek dâhili eşya. Cisimli eşya, cisimsiz eşya. Eşya-yı menkûle, eşya-yı gayrimenkûle. İtalya'da bulunan emlak ve arazi, vilayetlerde bulunan emlak ve arazi. Mâmelek hârici eşya. İlahlara ait eşya, umum insanlara ait eşya, ammeye ait eşya.

Hukuk-ı ayniyeinin taksimi. 1) Droit civil'e ait olanlar: Mülkiyet, tasarruf nazariyesi. Mülkiyeti ihrâz ve iktisap ettiren şekiller; işgal. Terâdiye müstenid şekiller: Mancipatio, in jure cessio, traditio. Terâdiye istinad etmeyen şekiller: Usucapio, prescriptio longi temporis. İltihak (accessio), ihale (adjudicatio). Hakk-ı mülkiyetin zıyâı. Hakk-ı mülkiyete mevzû tahdidât, irtifak hakkı (servitude). Hakk-ı intifa (usufructus). 2) Pretor hukukuna ait olanlar: Mukâtaa (superfici), icâre-i tavîle (*emphytéose*).

Ferağ ve iktisap ehliyeti. Vâcibât: Mukavelât: sıhhat şerâiti. 1) Rıza-yı tarafeyn, hata, tağrir, ikrah. 2) Ehliyet. 3) Mevzû.

Mukavelâtın taksimi. Birinci taksim: Mukaveleler: 1- İkrâz. 2- Rehin, îdâ (vedia), iâre. Şifâhî mukaveleler, tahrirî mukaveleler. İkinci taksim: Rızaya müstenid mukaveleler: 1- Bey', icâr. 2- Vekâlet, şirket.

Mukavelâttan gayrı Droit civil'in tanıdığı ukûd: 1- İsimsiz mukaveleler. 2-Mukaveleye merbût ukûd. Pretor hukukunun tanıdığı ukûd: 1- Constitut. 2-

Yemin mukavelesi. Mukarrerât-ı hükümdârî ile tanınan ukûd: 1- İmparatorların tanıdığı ukûd. 2- Hibe, cihaz.

Cürümden mütevellid vâcibat: Eşyaya karşı ikâ olunan cerâim. Sirkat, gayrın malına zarar irâsı. Eşhâsa karşı ikâ olunan cerâim.

Şibh-i mukavelâtan mütevellid vâcibat: 1- Vâcibatın tarafeyn hakkındaki netâyici: a) Dava ile müeyyid vâcibat. b) Tabii vâcibat. 2- Eşhâs-ı sâlise hakkındaki netâyici.

Vâcibatın esbâb-ı intifâsı. Droit civil'e göre, tediye, tecdid-i akd, acceptilatio, mutuus dissensus. Preator hukukuna göre, ihtiyâra menût, ihtiyâr hâricinde esbâb-ı intifâ. Litis contestatio, takası mahsub. Vacibâtın gayr-ı kabil-i devir ü ferağ olduğu.

Mukavelenin vücud ve nefâzına müteallik şekiller, vade, şart. Mevzûa müteallik şekiller, terdidî vacibât. İhtiyârî vacibât. Matlûbât ve düyûnâtın gayr-ı kabil-i tecezzî olduğu, istisnaları. Kefalet-i müteselsileye tâbi vacibât, Corréalité.

Teminat: 1- Teminat için hususi mukavele (Adstipulatio). 2- İhmal veya sû-i niyetten münbais adem-i icraya karşı teminat (Kaparo). 3- Müeyyideli taahhüd. Medyûnun adem-i iktidarına karşı teminat: 1- Kefalet-i şahsiye. 2- Kefalet-i ayniye (fiducia), rehin, ipotek. Intercessio (şahs-ı sâlisin deynini takabbül).

Vasiyet, bilâ-vasiyet tevârüs. Vasiyet hakkına mevzû tahdidât. Fideiconmis (hibe-i bi'l-vasiye). Deâvi.

Usûl-i muhakemenin geçirdiği üç safha: 1- Deâvi-i kanuniye usûlü. 2- Formül usûlü. 3- Fevkalade usûl-i muhakeme. Deâvinin tasnifi. *Droit civil*'e ait deâvi-i ayniye: 1- İstihkak davası. 2- *Pétition d'hérédité*. 3- Actio confessoria. 4- Actio négatiria. Preator hukukuna ait deâvi-i ayniye: Actio publiciana, Actio rei persecutoriae, Actio poene persecutoriae, Actions arbitraire, Actions non arbitraire, Exception, itiraz tarîkleri. Deâviden gayrı müracaat yolları: Preator spitolasyonları, Interdictum, Interdictum possessoria, Restitutio in integrum.

Hukuk-ı Esasiye - Profesörü: Kars Mebusu Ağaoğlu Ahmed Bey - 1 ve 2. sömestr (haftada 2 saat), 3 ve 4. sömestr (haftada 1 saat)

1. Hukuk-i esasiyenin mevzûu, devlet mefhumu: Devletin teşkili için mevcudiyeti lazım olan unsurlar: Coğrafik saha, ahali, hükümet, istiklal. Devlette kuvvetin ehemmiyeti, idare edenler ve idare edilenler, idare etmek salâhiyetinin menşei, içtimai taksim-i a'mâl ve içtimai metbûtiyet-i mütekâbile (*interdependance sociale*). Türk tarihinde Milli Mücadele Devri'nin bu hususta irâe ettiği misal.

2. Hükümet mefhumu: Bu mefhuma ait Şark ve Garb telakkileri arasındaki farklar. Zerdüşt ve Aristo. Şarkta İslamiyet'in irâe ettiği hususiyet. Teokrasi, otokrasi ve demokrasi. Teokrasi ve otokrasiye ait Şark ve Garb telakkileri arasındaki farklar. Sâdi ve Bossuet. Kurûn-ı vustâda Katolik Kilisesi'nin hükümet mefhumunun tekevvünü üzerindeki rolü, hukuk-ı ilâhiye, intibah devri ile Protestanizm'in ve din kavgalarının bu husustaki tesirleri.

3. On yedinci asırda hukuk-ı tabiiye nazariyatçıları: Hugo Grotius, Hobbes ve Locke. Bu mütefekkirlerin nazariyeleri: Sırf tabii bir hayat tasavvuru, içtimai mukavele, bunların vâsıl oldukları netice. Jean-Jacques Rousseau, [Abbé de] Mably [1709-1785], Montesquieu. Jean-Jacques Rousseau'ya göre hâkimiyet-i milliye, Montesquieu'ya göre hâkimiyet-i milliye, bu iki mütefekkirin Fransa İnkılâbı üzerindeki tesirleri. Bilâ-vasıta hükümet, bi'l-vasıta hükümet, temsilî hükümet. Tefrik-i kuvâ ve tevhid-i kuvâ. Tefrik-i kuvâ usûlüne tâbi temsilî bir hükümet misali: Amerika. Tevhid-i kuvâ usûlüne tâbi temsilî bir hükümet misali: Birinci Büyük Millet Meclisi Hükümeti. İlk Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu icab ettiren sebep ve şartlar.

4. Temsilî hükümetlerin nev'leri: Riyâsi hükümet (*gouvernement presidentiel*), misal Amerika. Parleman hükümeti (*gouvernement parlementaire*); misal İngiltere ve Fransa. Direktorlar hükümeti (*gouvernement directorial*); misal İsviçre. Bunlar arasındaki bâriz farklar, Türk şekl-i idaresinin bu nev'ler arasındaki vaziyeti. Temsilî hükümetlerde dahi bilâ-vasıta idare fikrinin izleri: Referandum usûlü, referandumun Amerika ve İsviçre, Almanya'da şekl-i tatbiki.

5. Kuvvetler: Hakikatte kuvvetin vâhid olması velâkin aynı kuvvetin muhtelif eşkâlde tecellisi: Teşriî, icrai ve kazâi kuvvet. Sırf kazâi kuvvetle sırf icrai kuvvet arasındaki fark. Parlamentarizmin muhtasar tarihçesi. İngiltere'de Magnum Concilium (Büyük Şûrâ) ve Magna Caharta Libertatum (Hürriyetlerin Büyük Berâtı). İki meclisin suret-i tekevvünü. İngiltere'nin diğer Avrupa devletleri üzerine tesir ve nüfûzu. Fransa İnkılâbı ve bu inkılâbın âmilleri üzerine İngiliz şekl-i hükümetinin tesiri. Fransa İnkılâbı ile hâkimiyet-i milliye mefhumunun taammümü. Hâkimiyet-i milliye ve ferdî hukuk. Ferdi hukukun iki büyük kısmı: 1. Hemşehriler arasındaki müsâvâta ait hukuk (*egalité civile*), 2. Ferdî serbestîleri temin eden hukuk (*liberté individuelle*). Her iki kısmı teşkil eden hukuka ait misaller.

6. Hâkimiyet-i milliye mefhumunun en mütekâmil şekl-i tecellisi, Cumhuriyet: Hâkimiyet-i milliye mefhumu ile meşrutî saltanat mefhumu kâbil-i telif değildir. Bu hakikatin ispatı. Cumhuriyet icraî kuvvet, bu kuvvettin tarz-ı teşekkülü

hakkındaki nazariyeler: Kollejyal usûl, riyâset usûlü. Birincisine misal İsviçre, ikincisine misal bütün sâir cumhuriyetler. İkinci usûlün birinci usûle esbâb-ı rüchânı. Cumhuriyetle icrai kuvveti reisicumhur temsil eder. Reisicumhurun intihabına ait bizim Teşkilat-ı Esasiye Kanunumuzla diğer kanun-ı esasîler arasında bir mukayese. İnhilâl ve gaybubet vukuu halinde bizde tesadüf edilebilecek müşkülli izah, muhakeme vukuu takdirinde yine vâki olabilecek müşkülli izah. Bizde ve sâir cumhuriyetlerde reisicumhurların hâiz oldukları salâhiyetler arasında bir mukayese. Başkumandanlık hakkındaki bizdeki adem-i vuzûh ve müphemiyet. Bizde ve sâir cumhuriyetlerde cumhurreislerinin mesuliyetleri arasındaki bir mukayese.

7. Kabine usûlü: İcra vekilleri heyeti usûlü. Kabine ile heyet-i vükelâ arasında bir mukayese. Bizdeki vekillerin mahiyetleri ile diğer cumhuriyetlerin vekillerinin mahiyeti arasında bir mukayese. Bizde ve sâir cumhuriyetlerde vekillerin mesuliyeti, bu hususa ait Amerika ile İsviçre'nin irâe ettikleri hususiyet. Bizde ve sâir cumhuriyetlerde vekillerin taht-ı muhakemeye alınmalarına ait usûller. Siyasi mesuliyet, maddî mesuliyet ve cezai mesuliyet. Vekillerin salâhiyetleri. Teşriî kuvvete iştirak mesuliyeti. Bu meselenin muhtelif memleketlerde ve bizde tarz-ı halli.

8. Teşriî kuvvet: İntihabât. İntihabât, hâkimiyet-i milliyenin fiili tecellisidir. İntihabâta iştirak hakkı, bu haktan mahrum olanlar. Bu hususta bizim Teşkilat-ı Esasiye Kanunumuzun irâe ettiği bazı noksanlar. Kadınlar ve intihabât, muhtelif memleketlerde kadınların bu husustaki vaziyetleri. Bilâ-vasıta intihabât. İki dereceli intihabât. Bu usûller arasında hâkimiyet-i milliye nokta-i nazarından bir mukayese. İntihab olunmak hakkı. Bu haktan mahrum edilenler. Bu hususa ait bizim Teşkilat-ı Esasiye Kanunumuzla diğer kanun-ı esasîler arasında bir mukayese. Bizde ve sâir cumhuriyetlerde muteber olan intihab usûlleri. Liste usûlü, müteaddid isimli intihab (*scrutin de liste*), tek isimli intihab (*scrutin uninominal*). Ekalliyette kalanlar hukuku, temsil-i nisbî ve usûlü. Sâniyen bazı memleketlerde tatbik olunan intihabât kaideleri. Umumi intihablar ve hususi intihablar. İcra kuvvetinin bu intihablar ile alakaları.

Tek meclis usûlü, çift meclis usûlü: Bu usûller arasındaki nazarî ve amelî bir mukayese. Milli meclisin (bir küll olmak üzere) salâhiyet ve imtiyazları. Mebus intihab olunanların mazbatalarını tedkik ve tasdik, İngiltere'nin bu hususa ait irâe ettiği hususiyet. Meclis reislerini ve heyet-i idaresini intihab ve nizamnâme-i dâhilîsini tanzim ve tertib. Meclis azâsının taht-ı muhakemeye alınmaları husu-

sunda ittihaz-ı karar. Vekillerin içtimalarda hazır bulunmalarını talep etmek ve kanun yapmak.

Mebusların şahsen imtiyaz ve salâhiyetleri: İntihab dairesi tarafından tahtie, takbih ve azil gibi muamelelere maruz kalmamaları, fikirlerinden dolayı mesul olmamaları. Şahıslarının her türlü tecavüzden masûn olması, mebusânın heyet-i umumiyesi tarafından karar ittihaz edilmedikçe ve cürm-i meşhûd istisna edilmek üzere hiçbir vechile tevkif edilmemesi veyahut taht-ı muhakemeye alınmamaları. Memlekette serbest geşt ü güzar ederek bütün memurîn tarafından teshilâta mazhar olmaları ve bu imtiyazlara mazhar olmalarının sebepleri. Sual ve istîzâh ve murâkabe hakkı, takrir ve kanun teklif etmek salâhiyeti. Kanunlara ve devletlere ait mesele hakkında serbest beyan-ı fikir ederek reyini istediği tarzda istimâl etmek salâhiyeti.

Meclislerin dâhili şekl-i mesailer. Nizamnâmeler, şube ve encümenler, bizde hâriciye encümeninin Teşkilat-ı Esasiye Kanunu mücebince vaziyet-i mahsûsası. Bütçe, bütçe kanununun hâkimiyet-i millîye nokta-i nazarından ehemmiyeti.

İktisad - Profesörü: Sinop Mebusu Yusuf Kemal [Tengirşenk] Bey - 1 ve 2. sümestir (haftada 2 saat)

İktisadın mahiyeti ve mevzûu: Hadiseler, amelî hayat, tabiiyet. Kendimize ve benî- nev'imize müessir olmak zaruretleri. Mülâhazalı bilgiler, insanî ve içtimai hadiseler, ihtiyaç, arzu, tatmin ve emek. İktisad prensibi, iktisadî hadiseler, insanın tabiat-ı iktisadiyesi, iktisadın tarifi, ruhî âmillerin kuvvetlerinin para ile ölçülebilmesi, iktisadın diğer içtimai âmillere arasında ilim olmaya en ziyade sâlih olduğu.

İktisadda metod: Metod hakkında umumi birkaç söz. Takip ettikleri tarik itibarıyla muâsır mektepler. İktisad ilminin tâlil tarîkine de istikrâ tarîkine de ihtiyacı vardır, iktisadda tecrib.

İktisad kanunları: Fizik ilimlerinin kanunları, içtimai ve iktisadî kanunlar, iktisadî kanunların mevcudiyetine itiraz edenler, tabii iktisad kanunları, tarihi iktisad kanunları, iktisadî kanunların birtakım şartların vücuduyla meşrutiyeti.

İktisad mezhepleri hakkında pek muhtasar bazı malumât: Merkantilizm, fizyokratların mezhebi, Adam Smith ve şakirdleri. Mezheb nokta-i nazarından zamanımızdaki mektepler: 1. Liberaller, 2. Sosyalist mektepler: Komünistlik, Kolektivistlik, Marksçılık ve felsefe-i içtimaiyesi, tarihi-maddî anlayış, 3. Eklektik mektepler (müeffaka). Devletin sosyalistliği, dinî sosyalistlik. Solidarist mektep, kooperatifçilik.

İktisadda kullanılan bazı ıstılâhâtların tayin-i manâsı: Halk dilinde kullanılan bazı iktisadî tabirlerin manâlarını tespit lazımdır: Fâide, mal ve envâî, temellük, servet, istihsâl ve istihlâk, kıymet, kullanma kıymeti, mübadele kıymeti.

İhtiyaçlar ve bunların tatmini: Yakın zamanlara kadar talebe ve istihlâke layıkıyla dikkat atfedilmemiştir. İhtiyaçlar ve evsâfı, müstehlikin talebinin tedricen azalışı, mecmû-i fâide, fâide-i nihâiye, talep ve talep fiyatı hakkında bazı malumat.

İstihsâl: İstihsâl hadisesinin tahlili, fizyokratlara göre istihsâl, bunların hâsılat-ı sâfiye nazariyesinin tenkidi, nakliyat sanayii. Ticaret ve muhtelif hidemât da istihsâldir.

İstihsâlin âmilleri: Tabiat, fizik muhitin insan üzerine tesiri, insanın fizik muhit üzerine aksülameli, arazinin münbitliği, kuvve-i inbâtiyenin mihanikî ve kimyevî şerâiti, insanın toprağın evsâf ve havâssını değiştirmekteki kudreti, gayr-ı münasib mahsul verme temâyülü.

Emek (sa'y ü amel): Evsâfı, emeğin zahmetli veya cazib sıfatı. Fourier'in mezhebi, muhtelif emek ve hizmetlerin tasnifi, milli istihsâlin heyet-i umumiyesinde emeklerin ve hizmetlerin inkisâmı, nüfus meselesi, nüfusun sıhhat ve kuvveti, terbiye-i sınıaiye.

Sermaye: İstihsâlden ve inkisâmdan bahsolunduğuna göre sermaye tabirinin muhtelif manâları, sermayenin muhtelif zümreleri, sermayeye kolektivistlerin verdiği manâ, kapitalistlik, sermayenin teşekkülü ve servetin çoğalması, sermayenin sabit ve mütedâvil kısımlarına tefriki, bu taksimin fâideleri.

İstihsâl teşkilatı: İstihsâlin muhtelif âmillerinin bir nizam altında birleşmesi. Müteahhid (*entrepreneur*), müteahhidin gördüğü işin tahlili, müteahhidi sermayedârdan ve işçiden ayıran şey. Taahhüdün muhtelif enmûzeceeri: Ferdî taahhüd, müşterek taahhüd, eşhâs şirketleri, sermaye şirketleri, kooperatifler. Müşterek taahhüdün muhtelif şekillerine tekâbül eden müessesât-ı hukukiye hakkında muhtasar malumat. Ferdî taahhüdün, müşterek taahhüdün, eşhâs şirketlerinin, sermaye şirketlerinin ve kooperatiflerin fâideleri ve mahzurları, devletin umûr-ı nâfia ve hidemât-ı amme taahhüdü, muhtelif icra tarzları.

İstihsâlin başlıca şubâtında yapılan muhtelif taahhüdlerin mukayeseli ehemmiyet-i iktisadiyeleri, küçük istihsâl, müstakil esnafılık ve ev sınıatları, eşhâm şirketlerinin tezâyüd-i ehemmiyeti. Muhtelif devletlerde büyük ve küçük sanayiın, büyük ve küçük ticaretin hâlihazırdaki ehemmiyeti. Büyük ve küçük ziraat, toprağı işletmenin muhtelif usûlleri.

İstihsâlin iktisadî şartları: Taksim-i a'mâl, taksim-i a'mâlin tarihi tekâmülü. İş bölümü ve mesleklerin ayrılması, işte ihtisas, milletler arasında taksim-i a'mâl,

taksim-i a'mâlin eserleri, taksim-i a'mâlin iktisadî fâideleri, taksim-i a'mâle edilen itirazların tedkiki.

Makineler: Makineciliğin terakkisi, fâideleri, makineler hakkındaki itirazların tedkiki.

Hürriyet-i sa'y ü amel: Çalışma hürriyetinin inkişâf-ı tarihîsi, esaret, kastlar, esnafılık, serbest rekabet, rejinin tenkiden tedkiki, rekabetten doğma inhisâr temâyülü. Serbest rekabet ve rejinin istisnaları ve tahdidâtı. Kanunî inhisârlar, fiili inhisârlar, karteller, trustlar, damping, alelumûm müstahsil birlikleri, bunların fâideleri ve mahzurları, ihtikâra karşı kanunî tedbirler, bazı meslekleri takip hakkının nizamen takyidi.

İstihsâlde temerküz: Temerküz ve tamamlanma. Bu hadiselerin tahlili. İstihsâlin muhtelif şubelerinde temerküzün tevessüü: İmalat sanayiinde, nakliyat sanayiinde, tüccarlıkta, bankacılıkta. İkinci ve üçüncü derecede temerküz. Bu itibarla kartel ve trustlar. İstihsâlin muhtelif şubelerinde tamamlanma hareketi. Sanayi istihsâlâtında temerküzün ve tamamlanmanın sebep ve neticeleri, sanayi ve ticarete büyük istihsâlin fâideleri, ziraatta temerküzün yokluğu. Ziraatta niçin temerküz olmuyor? Küçük ziraatın büyük çiftçilikle mücadele edebilmesinin esbâbı. Sanayi ve ticarete temerküzün hudud-ı hâzırası.

İstihsâli tahdid eden şeyler: Bu itibarla nüfus meselesi, iktisadî kriz (buhran). Krizlerin muhtelif suretleri, fazla istihsâlden doğma umumi krizlerin devrî oluşu, krizlerin alametleri, krizlerin izahı, kolektivistlerin noksan istihlâk nazariyesi, krizlerin sık sık ve şiddetli olmasına bir dereceye kadar mani olan esbâb.

İstihsâlde devletin rolü: İstihsâlde devletin zamanımızdaki müdahale tarzları. Ammenin, âlât ve vesâit istihsâlinin yapılmasındaki rolü, nâfia işleri. Münâkale vasıtaları tesisi: Yollar, kanallar, limanlar, demiryolları, posta ve telgraf ve telefon hatları, bunların ücretli veya ücretsiz olması. Umûr-ı nâfianın hâsılat vericiliği nasıl takdir olunur? Hidemât-ı amme teşkilatında devletin müdahalesi, hidemât-ı ammenin ücretli veya meccânen olması, sanayi istihsâlâtında devletin müdahalesi, sanayi istihsâlâtına devletin doğrudan doğruya iştiraki, mâli inhisârlar, inhisârlı veya inhisârsız olarak devletin diğer bazı şeyleri işletmesi, idare-i hususiyelere ve belediyelere ait işletmeler. Sanayi istihsâlâtına devletin dolayısıyla iştiraki.

İstihsâlde devletin göreceği iş hakkındaki mezhebler: Umumi temâyüllerine nazaran mezheblerin tasnifi, istihsâlde devletin işini tezyide mütemâyil mezhebler, sosyalist mezhebler, devletçi ve müdahaleci mezhebler. Devletin işini azaltmaya mütemâyil mezheb, fertçi mezheb, eklektik (telfik) mezhebi, bütün bu mezheblerin tenkiden tedkiki.

Hukuk-ı İdare - Profesörü: Süheyb Nizami [Derbil] Bey - 1 ve 2. sömestr (haftada 2 saat)

Mukaddime: Hukuk-ı idarenin mevzûu, hukuk-ı ammede mevkii, hukuk-ı esasiye ile münasebetleri. Devlet, hükümet. Hükümetin gördüğü işlerin tasnifi, hükümetin rolü. Fertçilerin iddiası, devletçilerin iddiası, sosyalistlerin iddiası. Bu iddiaların tedkik ve tenkidi. İdare kanunları. Hukuk-ı idare tedkikâtında usûl-i tasnif.

İdare Teşkilatının Umumi Esasları: Tefrik-i kuvâ nazariyesi. Montesquieu'nun fikri. Amerika Hükûmât-ı Müttehidesi teşkilat-ı esasiyesi. 1791 Fransız Kanun-ı Esasîsi. Bu nazariyenin zaruri neticeleri. Parlamenter hükümetler. Kazâ kuvveti.

Hükmî şahsiyet nazariyesi. Hükmî şahsiyetin hukuki mahiyeti (tabii şahsiyet, farazî şahsiyet, müşterek mülkiyet münakaşaları). Müşterek mülkiyet hakkının tahdidi esbâbı. Müessesât-ı ammenin hükmî şahsiyeti. Devlet, hükmî şahsiyet telakki olunabilir mi?

Hidemât-ı amme nazariyesi. Hidemât-ı ammenin fârikaları. İhdâsı, teşkili, ilgâsı. Devlet memuriyetlerinin hukuki mahiyeti. Hâkimiyet ve temşiyet işleri. Memurların tayin ve terfileri, vezâif ve mesuliyetleri. İdari mesuliyet ve inzibatî cezalar. Memurların cezai ve hukuki mesuliyeti, idarenin hukuki mesuliyeti.

İdare Teşkilatı: İdare-i umumiye, idare-i umumiye ile idare-i hususiyenin tefriki. Merkeziyet, adem-i merkeziyet. İdari murâkabe. Tevsi-i mezuniyet. Federalizm. Memurlar ve meclisler.

Devlet reisi. Devlet reisinin siyasi hukuku, devlet reisinin idari hukuku. Nizamnâmeler, kararnâmeler.

İkinci Sömestr

İdare Teşkilatı (mâ'bad): Vekiller, intihabları, mesuliyetleri. Vekillerin müşterek icraatı, ferdî icraatları. Hidemât-ı ammenin muhtelif vekâetlere taksimi. Müsteşarlar, istişarî encümenler ve komisyonlar.

Şûra-yı Devlet. Tarz-ı faaliyeti, hukuk ve vezâifi (tarihçe ve mukayese).

İdare-i umumiye-i vilayet. Vali, tarz-ı tayini, vazife ve salâhiyetleri. Vilayet memurları. Meclis-i idare-i vilayet. Kazâ, kaymakam, kazâ memurları, meclis-i idaresi. Nahiye.

Hususi ve mahalli idareler. Meclis-i umumi-i vilayet, suret-i teşkili, tarz-ı faaliyeti, hukuk ve salâhiyeti. Encümen-i vilayet. Mücâvir vilayetleri alakadar eden işler. Komün, belediye idaresi. Ankara ve İstanbul şehremanetleri. Köy idaresi.

Üçüncü Sömeſtr

Hukuk-ı idarenin fârikaları ve hududu. İdari rejim. İdari rejimi hâiz devletler, idari rejimden mahrum devletler. Türk nehci.

Zabıta, zecrî zabıta, zabıta-ı mânia, umumi zabıta, beledî zabıta, sıhhi zabıta.

Hürriyet prensibi. Tahrir ve matbuat hürriyeti (idari rejim, zecrî rejim), kelim ve içtima hürriyeti, iştirak hürriyeti, mesai hürriyeti, dinî hürriyet.

Müdafaa-i milliye. Ordu teşkilatı. Bahrî teşkilat, donanma, hava kuvvetleri. Askeri mükellefiyet. İdare-i örfiye, divan-ı harbler.

Emlâk-ı amme, emlâk-ı amme ile emlâk-ı milliye'nin farkları. Kara yolları (turuk-ı umumiye, turuk-ı hususiye). Nehirler (kâbil-i seyrüsefer, gayr-ı kâbil-i seyrüsefer). Emlâk-ı milliye, hidemât-ı ammeye mahsus ve gayr-ı mahsus emlâk-ı milliye. Devletin temellükü, düyûnu, matlubâtı. Vilayet ve belediyelere ait emlâk.

Nâfia işleri. Nâfia hidemâtının ifası için tasarruf hukukuna tahmil olunan fedakârlıklar. İstimlâk, tarihçe. Ne vakit istimlâk mümkündür? İstimlâk ne suretle olur? Emlâk-ı hususiye'nin muvakkaten işgali. Nâfia hidemâtının bizzat idare tarafından icrası veya ihalesi.

Dördüncü Sömeſtr

Devletin nakliyat ve sanâyiine müdahalesi. Demiryolları, demiryolları nakliyatında devletin rolü. Demiryollarının tarihçesi. İmtiyazı hususi müessesâta ihale edilen demiryollarının murakâbesi. Müessesât-ı amme tarafından işletilen demiryolları. Mahalli demiryolları. Deniz nakliyatı, nehirlerde nakliyat. Havaî nakliyat. Muhaberât nakliyatı.

Maden sanayii, madenler. İktisadî esaslar. Madenin işletilmesine tatbik olunan muhtelif rejimler. Keşif ruhsatiyesi. İşletme imtiyazı. Maden amelesi hakkında hukuki mevzuat.

Devletin zirai, ticari ve sınai işlere müdahalesi. Ziraat odaları, ticaret odaları, sanayi odaları. Ormanların idaresi.

Terbiye, tedrisât ve güzel sanatlara müteallik işlere hükümetin müdahalesi. Umumi esaslar, tarihçe. İlk, orta ve yüksek tedrisât. Güzel sanatların himaye ve teşviki.

İçtimai ihtiyat ve muâvenet. Tekâüd tahsisâtı. Sigortalar, tasarruf sandıkları, hastaneler, öksüz yurtları, emniyet sandıkları ve ilh...

Mali kanunlar hakkında mücmel malumat. Devlet bütçesi. Umumi prensipler. Bütçelerin idari, kazâi ve teşriî murakâbeleri. Divan-ı Muhasebât. Vergiler (umumi prensipler, bi'l-vasıta vergiler, bilâ-vasıta vergiler.). İdari davalar.

Hukuk-ı Düvel - Profesörü: Dârülfünûn müderrislerinden Cemil Bey [Bilsel]
- 1, 2, 3 ve 4. sümestir (haftada 2 saat)

Birinci ve İkinci Sümestir

Medhal, Hukuk-ı düvelin umumi mebdeler.

1. Hukuk-ı düvel telakkisi, 2. Hukuk-ı düvelin esas ve metodu, 3. Hukuk-ı düvelin mevcudiyeti ve buna karşı serdedilen itirazların ilmî münakaşası, 4. Hukuk-ı düvelin menbâları, 5. Hukuk-ı düvelin diğeri ilimlerle münasebeti, 6. Hukuk-ı düvelin tekâmülü. Eski, orta ve yeni zamanların telakkileri, meşruiyet, muvazene ve milliyet nazariyeleri. İttifak siyasetleri ve sulh-i müsella. Cihan Harbi ve neticeleri, 7. Beynelmilel uzuvlanma ve Milletler Cemiyeti, 8. Hukuk-ı düvelin kanun haline konması, 9. Hukuk-ı düvel bütün dünyaya şâmil midir? Muhtelif hukuk-ı düvel mektepleri, 10. Türkiye'nin hukuk-ı düvelde mevkii, Osmanlı saltanatının üç devri, Büyük Türk İnkılâbı'nın beynelmilel münasebâta tesiri, Lozan Muahedesi ve ehemmiyeti.

Birinci Kısım: Hukuk-ı düvelin şahısları: 1. Hukuk-ı düvelin şahısları kimlerdir? 2. Devlet, 3. Devletlerin taksimi: Basit ve mürekkep, 4. Devletlerin doğuşu ve tanınması, 5. Hükümetlerin tanınması, 6. Devletlerin hayatında değişiklikler ve bunlara terettüb eden ahkâm, 7. Devletlerin zevâli, 8. Devletlerin aslî hakları, 9. Devletlerin vazifeleri, 10. Devletlerin mesuliyeti.

İkinci Kısım: Devletler arasında münasebât: 1. Devlet mümessilleri, devlet reisleri, hükümdar ve reisicumhur, 2. Hâriciye vekilleri, 3. Diplomatlar ve diplomasi, 4. Elçiler, sınıf ve derecesi, suret-i tayinleri, 5. Elçilerin vazifeleri, 6. Diplomasi imtiyaz ve muafiyetleri.

Üçüncü ve Dördüncü Sümestir

Üçüncü Kısım: Devletler arasında mukavelat: 1. Akdî vecibelerin mahiyeti, 2. Mukaveleler nasıl akdolunur? 3. Mukavelelerin ahkâmı ve teminatı, 4. Mukaveleler ne suretlerle nihâyet bulur? 5. Hukuk-ı hususiye ile müşterek ve hukuk-ı düvele has inkızâ sebepleri, 6. Muahedelerin envâi, sulh, ittifak muahedeleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun ittifak muahedeleri, ticaret muahedeleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun ticaret muahedeleri, Cumhuriyet muahedeleri, 7. Lozan Muahedesi, tarihçesi, ehemmiyeti ve ahkâm-ı umumiyesi, 8. Beynelmilel ittihatlar.

Dördüncü Kısım: Hukuk-ı düvelde eşya: 1. Ülke ve ülke üzerindeki hukukun mahiyeti, 2. Ülkenin envâi ve iktisap ve ızâası, 3. Bahrî ülke, karasuları, boğaz-

lar. Boğazlarımızın vaziyeti ve meselenin ehemmiyeti, Lozan münakaşaları ve Lozan'da imza edilen Boğazlar Mukavelesi'nin ahkâmı, 4. Körfezler, kanallar ve kapalı denizler, 5. Açık denizler ve açık denizde gemiler, 6. Nehirler ve beynelmilel nehir, 7. Havaî ülke.

Beşinci Kısım: Devletler arasında ihtilaflar ve bunların halli çareleri: 1. İhtilaflar ve bunların sebeplerini kaldırmak suretleri, 2. Hall-i ihtilaf için derpiş edilen çareler, 3. Diplomatik çareler, 4. Hukuki vasıtalar, tahkim usûlü ve beynelmilel adalet mahkemesi, 5. Tazyikî tedbirler, 6. Harb, mahiyeti ve meşruiyeti, 7. Harbin suret-i ilan ve tesirleri, 8. Harb kanun ve âdetleri, Lahey mukaveleleri, 9. İşgal ve netâyici, 10. Bahrî muharebe, 11. Bî-teraflık.

Hukuk-ı Ceza - Profesörü: Müderris Bahaeddin Bey [Kantar] - 1 ve 2. sümestir (haftada 3 saat), 3 ve 4. sümestir (haftada 2 saat)

Medhal:

1. Hukuk-ı cezanın tarifi.
2. Hukuk-ı cezanın, hukuk külliyesindeki mevki.
3. Hukuk-ı cezanın ahlak ile râbıtası.
4. Hukuk-ı cezayı hukuk-ı medeniden ayıran farklar.
5. Hukuk-ı ceza ile istatistik ve tabâbet-i adliye ve akliye arasındaki alakalar, hukuk-ı cezanın hukuk-ı esasiye ve hukuk-ı idare ile münasebâtı.
6. Hukuk-ı cezanın tarih-i tekâmülü, ibtidâî hukuk devri, intikam-ı umumi devri, insanî devir, klasik mektep, antropoloji ve sosyoloji mektepleri, beynelmilel hukuk-ı ceza ittihadı mektebi.
7. Türk hukuk-ı ceza tarihi: İslam hukuku devri, Gülhane Hattı'ndan itibaren başlayan devir, din ve dünya umûrunun birbirinden ayrılmasıyla başlayan yeni devir.
8. Suçun hadise-i hukukiye olarak mütalaası.
9. Suçun tarifi ve anâsır-ı mürekkebesi, suçun faili ve mağduru kimlerdir, mâlen mesuliyet nazariyesi.
10. Suçun taksimi: Kanunî taksim.
11. Diğer taksimler: İcabî suçlar, selbî suçlar, ani suçlar, mütemadi suçlar, basit suçlar, itiyadi suçlar, müselsel suçlar, mürtebit suçlar, müşterek suçlar, âdi suçlar, askeri suçlar, siyasi suçlar, meşhûd suçlar, gayr-ı meşhûd suçlar, umumi suçlar, hususi suçlar, suçların taksiminde ilmî kaideler.
12. Hukuk-ı cezanın menbâ: Kanun, örf ve teamül, kanun-ı cezanın zaman-ı

tatbiki. Kanunun neşri, kanunun mevki-i mer'iyeye vaz'ı, kanunun ilgâsı, kanun-ı cezanın mâ-kabline şâmil olup olmadığı.

13. Kanun-ı cezanın mekân-ı tatbiki.

14. Memâlik-i ecnebiyede ikâ olunan töhmetlerin Türkiye'de takip olunup olunmayacağı.

15. Suçluların geri verilmesi: Geri verecek devletin vazifesi, geri vermenin şartları, geri vermenin neticeleri.

16. İctihat: İlmî icthahat, kazâi icthahat, icthahatın neticeleri.

Cezalar:

17. Ceza hakkında malumat-ı umumiye, cezaların hâiz olması lazım gelen vasıflar.

18. Cezaların muhtelif taksimatı: Müebbed cezalar, muvakkat cezalar, aslî cezalar, mütemmim cezalar, ferî cezalar, cezaları zâtîleştirmek.

19. Cismani cezalar: İdam, dayak. Bu cezalara karşı itirazât, cismani cezaların suret-i icrası, idam cezasının alenî veya gizli olması, bu hususa dair muhtelif fikirler.

20. Hürriyeti tahdid eden cezaların ne suretle icrası lazım geldiğine dair umumi malumat, nakil ve teb'îd usûlü, hapis sistemi, hürriyeti tamamen tahdid eden cezalar: Ağır hapis, hapis, bu cezaların tarz-ı icrası.

21. Hürriyeti kısmen tahdid eden cezalar: Sürgün, emniyet-i umumiye idaresinin nezâret-i mahsûsası altına vaz' olunması, bunların tarz-ı icrası.

22. Hukuku takyid eden cezalar: Hidemât-ı ammeden mahrumiyet, bir sanat ve mesleğin tatili, cezai mahcûriyet, bunların tarz-ı icrası.

23. Mali cezalar: Ceza-yı nakdî, zabt ve müsadere tarz-ı icrası.

24. Haysiyeti ihlal eden cezalar.

25. 1274 Kanununun kabul ettiği cezalar.

26. Cezaların tecili, tecilin şartları, tecil-i cezanın neticeleri.

27. Tevbih-i adlî; şartları, suret-i icrası.

28. Hukuk-ı amme davasını veya cezanın infazını ıskat eden ahvâl, davadan feragat, müruruzaman, müruruzamanın istinad ettiği esaslar, müruruzaman müddetleri, afv-ı umumi, afv-ı hususi, memnû hakların iadesi, memnû olan hukukun tekrar iktisap olunması için ifası lazım gelen şartlar.

29. Fiilin suç addine mani olan haller: Berâet sebepleri.

30. Failin mesuliyetini izâle eden ahvâl: Muafiyet sebepleri.

31. Cezanın tamamen veya kısmen tenzilini istilzâm eden haller: Mazeret sebepleri.

32. Suça teşebbüs: Tam teşebbüs, nâkıs teşebbüs, suç müteşebbislerine tayin olunacak cezalar, suç müteşebbisine ceza tayininde subjektif ve objektif nazariyeler (enfüsî, şey'î).

33. Suça iştirak: Fail-i aslî ve fer'an zî-medhaller, bunların tefriki, tefrikin fâideleri.

34. Suçun tekerrürü: Tekerrürün şartları, tekerrürlere [mükerrirlere] tatbik olunacak cezalar, suç ikânını itiyad edenlere verilecek cezalar. Kısım-ı hususi.

Kanunun Kısım-ı Hususîsinin Mevzûu, Taksimi, Bu Taksimın İstinad Eylediği Esas:

1. Devletin emniyetine karşı ikâ olunan cürümlerin muhtevi olduğu fiiller.
2. Vatan aleyhine işlenen cürümlerin ta'dâd ve anâsırlarının izahı, Askeri Ceza Kanunu'nun bu fiillere müteallik mevâdının saha-i tatbiki.
3. Devlet kuvvetleri aleyhinde işlenen cürümler: Devletin teşkilat-ı esasiyesine taarruz, hükümet aleyhine isyana teşvik, fesat heyetlerine yardım, kuvâ-yı zabıta-yı itaatsizliğe teşvik, reisicumhura taarruz fiilleri; Büyük Millet Meclisi'ni, hükümetin şahsiyet-i maneviyesini, Türklüğü tahkir fiilleri. Efkâr-ı umumiye-yi tehyc edecek surette gayr-ı sahih havâdis neşri. Dini veya dinî hissiyatı veyahut dinî mukaddemâtı [mukaddesâtı] vesile ederek devletin emniyetini ihlal edecek hareketlere teşvik.

4. Ecnebi devletleri veya bunların alâmat-ı hâkimiyetleri veyahut ecnebi devleti mümessilleri aleyhine ikâ olunan cürümler, bunların takip şerâiti.

İkinci Bâb:

5. Siyasi hürriyet aleyhinde işlenen cürümler.
6. Din hürriyetine karşı ikâ olunan cürümler. Dinî âbidâtı, kabristandaki mahkûkâtı tahrip, ölüleri tahkiri mutazammın fiiller.
7. Şahsî hürriyet, şahsî hürriyetin hududu, şahsî hürriyetin kanunen ne suretle selb ve takyid olunabileceği, şahsî hürriyet hakkında teminat, şahsî hürriyete tecavüz edenlerin cezaları, işbu cezaları teşdid veya tahfif eden sebepler, tahdid veya cebir ve şiddetle bir kimsenin hürriyet-i hareketini takyid, şantaj fiilleri.
8. Mesken masûniyetine karşı işlenen cürümler, bu cürümlerin takip şartları. Mesken masûniyetine karşı işlenen cürümlerin cezasını artıran sebepler.
9. Sırrın masûniyeti, masûniyet-i esrarı ihlalin muhtelif eşkâli, fiilin takip şartları, cezayı teşdid eden esbâb.

10. İş ve çalışma hürriyetine karşı ikâ olunan cürümler.

Üçüncü Bâb: Devlet aleyhine işlenen cürümler

1. Zimmete para geçirme, ihtilâs, bu fiillerin muhtelif şekilleri, fiilin cezasını artıran sebepler.
2. İrtikâp, irtikâbın tarifi, irtikâp cürümünün cezaları.
3. Rüşvet, rüşvetin tarifi, rüşvet ile irtikâp arasındaki farklar. Kimlerin rüşvet irtikâp edebilecekleri. Rüşvet cürümünün esbâb-ı müşeddedesi.
4. Memurların vazifelerini suistimâl eylemeleri, memurların tarifi. Hâkimlerin, zabıta memurlarının vazifelerinde ihmal ve terâhileri. Belediye reislerinin, dinî memurların nikah icrasında riâyete mecbur oldukları evâmir ve nevâhîye adem-i riâyetleri.
5. Din erkân ve rüesâsının vazifelerinin icrası esnasında veya sıfatlarından istifade ederek devlet kanunlarını, hükümetin idare veya icraatını tezyif eylemek, halkı kanunlara veya hükümetin emirlerine itaatsizliğe teşvik etmek.
6. Salâhiyeti olmadığı halde mülkî ve askerî memuriyetlerden birini ifa eylemek veya ifaya teşebbüs etmek. Salâhiyeti olmadığı bir rütbe veya memuriyete veya bir mesleğe mahsus elbise giymek veya hâiz olmadığı bir nişan veya madalyayı takmak fiilleri.
7. Hükümet memurlarının efrâda karşı sû-i muameleleri, sû-i muamelenin muhtelif şekilleri, cezaları teşdid eden sebepler.
8. Hükümet memurlarının vazifelerinin icrasına mümânaat eylemek fiilleri, bu fiillerin cezasını teşdid veya tahfif eden haller, ruhsatsız mektep açmak, ölü defnine tahsis edilmiş olan mahallerden gayrıya ölü defnetmek, bulaşık hastalıklardan siyânet için hükümetçe ittihaz olunmuş tedbirlere muhalefet eylemek, ruhsat almaksızın yıkıcı, öldürücü, ateşli eczâ yapmak veya bunları Türkiye'ye ithal veyahut Türkiye dâhilinde bir mahalden diğer mahale nakletmek.
9. Resmi sıfatı hâiz olan kimselere kavlen veya fiilen taarruzda bulunmak, cezayı teşdid veya tahfif eden sebepler.
10. Mühür fekki, hükümetin muhafazasında bulunan eşyayı, evrâk ve senedâtı ortadan kaldırmak, bozmak fiilleri, bu fiillerin cezalarını teşdid veya tenzil eden sebepler. Bir daire-i resmiyeden muhafaza için kendisine teslim olunan eşyayı bir menfaat zımnında saklamak cürümleri, bu cürümün cezasını teşdid veya tahfif eden sebepler.
11. Kendisine devlet memurlarına mensubiyet izâfesiyle bir kimsenin işini görmek için para veya sâir bir menfaat emin eyleyenler.

Dördüncü Bâb:

1. Memurîn-i adliye tarafından ehl-i vukûf, tercüman veya şahit olarak çağırılıp

da özre müstenid olmaksızın davete icabet etmemek veya gelip kendilerinden istenen vazifeyi ifadan çekinmek fiilleri.

2. Bir kimseye cürüm isnadı için tasnî'de bulunmak, kendisine cürüm isnad etmek, mahkûmun yerine kendisini koymak fiilleri.

3. İftira cürümü: Cürmün teşekkülü için vücudu lazım olan unsurlar, cürmün cezasını teşdid veya tahfif eden sebepler.

4. Yalan yere şahâdet, şahâdetin tarifi, şahâdetin ceza davalarındaki mevkii, yalan yere şahâdeti intâc eden marazî haller, yalan yere şahâdete mani olmak için ittihazı lazım gelen tedbirler. Kanunî tedbirler. Cezayı ıskat eden haller, yalan yere şahâdetin cezasını teşdid veya tahfif eden haller. Yalan yere yemin, yeminin tarifi, yalan yere yemin cezasını tahfif eden sebepler. Ehl-i hibre ve tercümanlar, şahidi, ehl-i hibreyi, tercümanı yalan yere beyanat ve tercümeye teşvik fiilleri, bu fiillere teşebbüs.

5. Avukat ve dava vekillerinin vazifelerini suistimâl eylemeleri.

6. Cürüm faillerini veya cürmü müsbit delilleri saklamak fiilleri, cezanın adem-i tatbikini istilzâm eden esbâb, maktulün cesedini gizlemek veya hükümete haber vermeksizin gizlemek fiilleri.

7. Tevkifhane veya ceza mevkilerinden firar, firara vasıta olmak fiilleri, kayıtsızlıkla firara sebebiyet vermek, cezaları teşdid veya tahfif eden sebepler, mahkûmların kendilerine tahmil olunan vezâife muhalif harekette bulunmaları.

8. Bizzat ihkâk-ı hak fiili, işbu fiilin eşyaya veya eşhâsa karşı olması, cürümün cezasını teşdid eden haller.

Beşinci Bâb:

1. Bir cürmün icrasına tahrik, bu fiilin cezası, kanunen cürüm addolunan hareketleri alenen medh ü senâ eylemek fiilleri, bu cürmün iştirak kaide-i niza-miyesiyle münasebeti.

2. İkâ-i cürüm için cemiyet teşkili, bu fiilin cezasını teşdid veya tahfif eden sebepler.

3. Kalpazanlık, evrâk-ı nakdiyede sahtekârlık, kalpazanlık ve sahtekârlığın tarifleri, Türk veya ecnebi meskûkâtını taklit veya bunları hâriçten Türkiye'ye ithal fiilleri, kalp veya sahte para sürmek, bu fiillerin cezalarını tenzil eden veya ortadan kaldıran sebepler, kalp para imaline mahsus âlât yapmak cürmü, itibar-ı amme senedâtı, devlete ait mühür, damga ve alametlerin taklidi, vesâit-i nakliyeye mahsus evrâkı taklit.

4. Evrâkta sahtekârlık, sahtekârlığın tarifi, evrâk-ı resmiyede sahtekârlık,

evrâk-ı hususiyede sahtekârlık, sahtekârlık fiilinin vücudu için lazım gelen unsurlar, sahte evrâkı istimâl.

5. Hüviyet cüzdanlarında, ilmühaber, şahâdetname ve beyannamelerde sahtekârlık.

6. Ticaret, müzâyedeye fesat karıştırmak fiilleri, hükümet hesabına olan müzâyede ve münâkasalarda rekabeti men eylemek.

Altıncı Bâb:

1. Ateş vermek veya infilak edici sâir bir suretle binaları tahrip eylemek, bu suretlerden birisiyle gemileri veya deniz üzerinde bulunan sâir binaları tahrip eylemek, sigorta bedelinden istifade için yangın çıkarmak, su basmasına sebep vermek, yangını söndürmeye mahsus vasıtaları gizlemek, işbu fiillerde kastın adem-i vücudu, bu fiillere teşebbüs.

2. Nakliye ve muhabere vasıtalarına karşı cürümler.

3. Yenecek, içilecek şeylere sıhhate muzır maddeler karıştırmak, sıhhat için tehlikeli olan şeyleri tehlikeyi haber vermeksizin satmak, yalan havâdis neşriyle zaruri havâyicin fiyatlarının artmasına sebebiyet vermek, bilâ-mezuniyet zehirli mevâd satmak, morfin, kokain ve buna mümasil müstahzarat kaçakçılığında bulunmak, bunları izinsiz satmak, kullanmak, bunları kullananlar hakkında tatbik olunacak cezalar, bunların istimâlini kolaylaştıran kimseler hakkında tatbik edilecek cezalar, şahâdetnamesi olmadığı halde eczacı dükkanı açanlar.

Yedinci Bâb: Irz ve aile aleyhinde işlenen cürümler

1. Irza tecavüz, bu fiilin cezasını teşdid eden sebepler, hayâsızca hareketlerde bulunmak, kadın oynatmak, söz atmak, kadın kıyafetiyle kadınların bulundukları mahallere girmek. İzdivaç vaadiyle bikrin izâlesi, cezanın sukûtu, takibat şerâiti, gayr-ı ahlâkî edebiyat, bunları satmak, dağıtmak fiilleri. Gayr-ı ahlâkî edebiyatın men-i intişârına dair akddolunan konferans mukarrerâtı.

2. Cebir ve şiddet veya hile ile birisini kaçırmak, işbu fiilin cezasını teşdid veya tahfif eden sebepler, cezanın infazını tecil eden sebep.

3. Fuhuşa tahrik, kadın ticareti, kadın ticaretine dair akddolunan konferanslar mukarrerâtı.

4. Zina, zinanın tarifi, kadının zinası, erkek zinası, zina davasının ikâmesi, cezayı ıskat eden ahvâl.

5. Nesep cürümleri, bu cürmün cezasını teşdid eden sebepler.

Sekizinci Bâb:

1. Katl, katlin tarifi, katlin aksâmı, âdiyen katlin cezası, âdi katl cezasını teşdid veya tahfif eden esbâb.

2. Eşhâsa karşı fiil-i müessir icrası, âdiyen işlenen fiil-i müessirin cezası, cezayı teşdid veya tahfif eden sebepler, bu fiillerin takip şerâiti, davadan feragat.

3. Çocuk düşürmek, çocuk düşürmek fiiliyle katl arasındaki farklar, çocuk düşürmek fiilinin cezasını teşdid veya tahfif eden sebepler.

4. Kendisini idareye gayr-ı muktedit bir kimseyi bir yere bırakmak, bu fiilin cezasını teşdid eden sebepler. Böyle terk edilmiş olan kimselere vâkıf olup da ihbar etmemek fiili.

5. Himaye ve muhafazası altında bulunan kimselerin terbiye hakkını suistimâl eylemeleri, bu fiilleri işleyenlere verilecek aslî ve fer'î cezalar, bu fiilin cezasını artıran sebepler, takibat şartları.

6. Namus ve haysiyete münâfi fiil isnadı, hakaret, hakaret fiilinin muhtelif icra suretleri, isnad olunan fiilin doğruluğunu ispat iddiası, fiilin cezasını teşdid veya tahfif eden sebepler, bu fiillerin takip şartları.

Dokuzuncu Bâb:

1. Hırsızlık, hırsızlığın tarifi, dolandırıcılık ve emniyeti suistimâl ile farkları. Hırsızlık cürmünün cezasını artıran sebepler.

2. Yol kesmek fiili, bir kimseyi tehdit ederek bir mal teslimine mecbur kılmak, bu fiillerin cezasını teşdid eden sebepler. Gece vaktinin ne vakitten başladığı, bu hususa dair muhtelif fikirler.

3. Dolandırıcılık, dolandırıcılığın tarifi, cürmün unsurları, hile ve tarifi, sigorta bedelini almak için mal tahribi.

4. İflas, iflasın tarifi, aksâmı, kanunun cezalandırdığı kısm-ı iflas.

5. Emniyeti suistimâl, tarifi, emniyeti suistimâlin cezai müeyyideyi istilzâm için şerâiti.

6. Bir töhmetten mütevellid eşyaya yataklık etmek, işbu fiilin icrasını teşdid eden sebepler, bu fiilin bir töhmete iştirakten farkı.

7. Hakkı olmayan yerlere tecavüz, nâsı ızrâr fiilleri, takip şerâiti. Alelumûm kabahat fiilleri.

Hukuk Tarihi - Profesörü: Sadri Maksudi Bey [Arsal] - 1, 2, 3, 4, 5, 6. sömestr (haftada 2 saat)

Birinci Sınıf İçin Müfredat Programı

Medhal: Hukukun umumi esasları (*la théorie général du droit*). Hukuk ilminin mevzûu, diğer ulûm meyânında mevkii, hukukun beşeriyet tarihindeki rolü. Hukuk ilimleri arasında “Hukukun Umumi Esasları” ilminin mevkii. Bu ilmin

tarih-i inkişâfı. Roma'da, kurûn-ı vustada bu ilmin mevkii ve bu ilme nazar. Son asırlarda (19-20. asırda) bu ilmin tekâmülü; bu ilmin tekâmülünde muhtelif Avrupa milletlerinin, bilhassa Alman ve Rusların büyük rolü. Bu ilme dair mühim eserler, Avrupa dârülfünûnlarında bu ilmin tedrisi ve bunun şekli.

2. Hukukun menşe'lerine dair nazariyeler

1) Hukukun irade-i beşeriye mahsulü olmasına taraftar nazariyeler:

- Rabbanî hukuk nazariyeleri.
- Beşerî ve ferdî irade nazariyeleri.
- Mukavele-i içtimaiye nazariyeleri.

2) Hukukun tabiatta mevcudiyetine dair nazariyeler:

- Tabii hukuk nazariyesi, bu nazariyenin tarihi, son asırlarda hukukun inkişâfındaki rolü. Bu nazariyenin büyük mümessilleri.

- Tabii ve idealist nazariyeler, Hegel'in nazariyesi.
- Tarihî mektep nazariyesi.
- Pozitivist mektep nazariyesi.

3. Hukuk mefhumu

- Şey'î hukuk ve enfüsî hukuk (*droit objectif, droit subjectif*):

- Şey'iyet ve enfüsîyet. Bu mefhumların hukuka tatbiki. İki nev' hukuk arasındaki münasebet, iki manâdaki hukukun tarifi. Enfüsî hukuk hakkında Duguit'in nazariyesi.

4. Şey'î hukuk – kavâid-i hukukiye (*droit objectif – normes juridiques*): Kaide-i hukukiyenin anâsırı, muhteviyâtı, kuvve-i teyidiyesi. Kavâid-i hukukiye menâbii.

5. Şey'î hukuk ve ahlak (*droit objectif, morale objectif*): İçtimai kavâid, içtimai kavâidin envâı, hukuki kavâid, ahlakî kavâid, ahlak ile hukuk arasında münasebet ve fark, bu husustaki mühim nazariyeler.

6. Hukuki münasebet ve hukukun unsurları (*rappports juridiques, éléments du droit subjectif*): Hukuki münasebetin mahiyeti, tahlili, anâsırı. Hâmil-i hak, salâhiyet-i talep, vazife-i hukukiye, mevzû-i hak, kuvve-i teyidiye.

7. Hâmil-i hak (*sujet du droit*): Şahsiyet-i hukukiye, hakiki şahsiyet, hükmî şahsiyet. Hakiki şahıslar, ehliyet-i hukukiye, ehliyet-i hukukiyenin tarihçesi.

8. Hükmî şahıslar: Hükmî şahısların mahiyeti, envâı, evsaf-ı mümeyyizesi, hükmî şahısların tarihçesi, hükmî şahısların ehliyetinin hududu, hükmî şahıslara dair nazariyeler.

9. Enfüsî hak ve vazife-i hukukiye (*droit subjectif, droit juridique (préstition)*): Enfüsî hakkın mahiyeti, hakk-ı talep (hakk-ı dava) ve vazife-i hukukiyesinin

mahiyeti; ifa veya içtinap, hak talebiyle vazife-i hukukiye arasındaki münasebet. Hak ve vazife mütekâbildir (jus et obligatio sunt correlita), bunun hilafındaki nazariyeler, Jhering fikri.

10. Hukukun mevzûu (*objet du droit*): Bu tabirin iki manâsı; mevzû-i şey, mevzû-i fiil. Mevzû-i fiil ve vazife-i hukukiyenin ayniyeti, mevzû-i şey ve bunun envâi.

11. Hukukun kuvve-i teyidiyesi: Devletin icbarî icra, tazminat ve tecziye kuvveti, bunların hakkında muhtelif nazarlar. Kuvve-i teyidiyesi olmayan hukuk (*jus in perfectum*).

12. Hukukun tasnifi (*classification du droit*): Birinci mühim taksim: Hukuk-ı Amme – Hukuk-ı Hususiye (*droit public – droit privé*). Bu tasnifin esası hakkında nazariyeler: 1) Jellinek nazariyesi, 2) Duguit nazariyesi, 3) Şerşenoviç nazariyesi, 4) Birling nazariyesi. Hukuk-ı amme ve hukuk-ı hususiyeyi tarif. Bu nokta-i nazardan hukuka ait ilimleri tasnif. Hukuk-ı ammeye ait ilimler: Hukuk-ı esasiye, hukuk-ı ceza, hukuk-ı idare, hukuk-ı maliye, hukuk-ı düvel, teşkilat-ı mehâkim, usûl-i muhakeme. Hukuk-ı hususiyeye ait ilimler: Hukuk-ı medeniye, hukuk-ı ticaret, hukuk-ı amel, hukuk-ı hususiye-i düvel.

13. Hukukun muhtelif nokta-i nazarlardan taksimleri: Mutlak hukuk, izâfî hukuk; aralarındaki fark. Mektûb hukuk, gayr-ı mektûb hukuk, kuvve-i teyidiyesi olan hukuk, kuvve-i teyidiyesi olmayan hukuk, nazari hukuk, mevzû hukuk.

14. Hukuku mevzû nokta-i nazarından tasnif: 1) Şahsî hukuk (*droit personnels*), 2) Aynî hukuk (*droits réels*), 3) Gayr-ı maddî hukuk (*droits intellectuels*), 4) Borçlar (ukûdattan mütevellid hukuk) (*droit obligationnels*), 5) Aile münasebetlerinden mütevellid hukuk (*droits de famille*).

15. Şahsî hukuk ve bunun nev'leri: Hakk-ı hayat, hürriyet-i şahsiye hakkı, masûniyet-i şahsiye, masûniyet-i mesken, hürriyet-i fikir, hürriyet-i fikir ile hürriyet-i irşad arasındaki fark, şahsî hürriyetin tarihçesi, şahsî insanîyetin bugünkü hukuktaki mevkii, muâsır hukukun iki hedefi, şahsa azamî hürriyet, nizam ve asayiş muhafaza, hürriyet-i şahsiye, muhtelif sahada tezâhürü, hürriyet-i intihab-ı mesken, hürriyet-i amel, hürriyet-i seyahat.

16. Aynî hukuk (*droits réels*): Aynî hukukun mevzûu, maddî emvâl, bunların envâi. Aynî hukukun envâi, mülkiyet, mülkiyetin esasları, mülkiyetin tarihçesi, mülkiyetin menşei, mülkiyete dair nazariyeler.

17. Gayrimaddi emvâle ait hukuk (manevi hukuk) (*droit intellectuels*): Hakk-ı telif, tarihçesi, esasları, muâsır hukuk sistemlerinin buna nazarı, hakk-ı ihtirâ, diğer manevi haklar.

18. Borçlar (ukûdattan mütevellit hukuk): Borçların (vecibeler) mahiyeti, esasları, vecibelerin tekvîni ve zevâli. Vecibeden mütevellid hakların kuvveti. Vecibeler ve üçüncü şahıslar. Ahd ü mukavele mefhumu. Mukavelelerin aksâmı ve bunlar arasındaki fark. Mukavelelerin hukuk doğurmak kuvveti, bunun esasları. Mukavelelerde gaye. Mukavelelerin müessiriyeti için şerâit, mukavelelerin kuvve-i teyidiyesi. Mukavele hürriyetinin devlet tarafından tahdidi.

19. Aile hukuku: Aile mefhumu, aile müessese-i hukukiyesinin tarihçesi, evlenme ve bunun iki mahiyeti, hedefi, ehemmiyet-i içtimaiyesi, muâsır hukuk sistemlerindeki aileye ait mevzuat-ı hukukiyenin hutût-ı mühimmesi. Nikâhtan mütevellid hukuk ve bunların envâi. Velayet-i ebeveyn, baba velayeti ve bunun tarihçesi. Hakk-ı tevârüs. Bu hususta muhtelif fikirler.

20. Hukukun iktisâbı: Hukuki hadiseler ve bunların envâi. Beşeri hadiseler, tabii hadiseler, hukuki fiiller, hukuki fiillerde iradenin rolü, iradeyi ibraz usûlleri, sıhhat-i irade. İrade ihlal eden ahvâl: Hata, hile, icbar (ikrah). Hukuki fiillerin muhteviyâtı, hukuki fiillerde muayyen eşkâl ve merasimin ehemmiyeti.

21. Hukukun ziyâi: Mâmelek-i hukukun vefât veya zevâli, mevzûun zevâli, müruruzaman.

22. Hukukun ibraz ve ispatı: Beyyineler ve bunların envâi, şahsî beyyineler, şahâdetin mevsûkiyetine dair nazariyeler, senetler, senetlerin envâi, tahlîf, hükmi tecrübeler, bunların envâi.

İkinci Kısım: Mevzû Hukuk (*droit positif*). Hukuk-ı mevzûanın menbâları: Örf, kanun, mukarrerât-ı mehâkim, hukukşinâsların fikri.

1. Örf: Örfün tarifi, tekevvünü, evsâf-ı mümeyyizesi, örfün hukuk tarihindeki rolü, mektûb örfler, gayr-ı mektûb örfler.

2. Kanun: Kanunun tarifi, evsâf-ı mümeyyizesi, kuvve-i teşriiye, muâsır devletlerde kuvve-i teşriiye teşkilatının umumi esasları, efrâd-ı milletin bilâ-vasıta şâri'yeti, bi'l-vasıta şâri'yeti, referandum, kanunları tedvin meselesi (*codification*).

3. Kavâid-i hukukiyenin tefsiri (*interprétation du normes juridique*): Tefsirin envâi, teşriî tefsir, mehâkimin tefsiri, ilmî tefsir, tefsiri icab eden ahvâl.

4. Câmia-i beşeriye ve hukuk: Hukukun kuvve-i teyidiyesinin menbâ, câmia mefhumu, câmianın mahiyeti, câmiaların teessüsüne dair nazariyeler. *La nature de la société*.

5. İrade nazariyesi: Karmif, Foiullée, nazariyeleri.

6. Uzviyet nazariyeleri

7. Şahıs ve câmia: Ferdîyet (*individualisme*), düveliyet (*étatisme*).

8. Beşeri câmiaların envâı

9. Muâsır hukukta devlet mefhumu: Devletin mahiyet-i hukukiyesi, devletin uzuvları.

10. Devlet ve millet arasındaki hukuki münasebet

11. Hukuk ve devlet: Hukukla devlet arasındaki münasebetin tarihçesi, hukukun devlete tesiri, devlet ile hukuk-ı tabiiye münasebetine dair nazariye.

12. Hukukun gayesi (*le but du droit*): Adalet fikri. Adalet hakkında muhtelif nazariyeler: Saadet-i beşeriye, tahdid-i menâfi, adalet-i mutlak, adalet-i ahlakiye, adalet-i hukukiye.

13. Hukukun inkişâfı: Hukukun inkişâf ve tekâmülünün âmilleri. Irk, muhit, büyük hukukşinâslar, ecnebi hukukun tesiri.

14. Hukuk için mücadele: Bu mücadelenin envâı, harpler, ihtilâller, muhakemeler, ilmî nazariyeler. Hak için mücadelenin hukuk tarihindeki mühim mevki.

Üçüncü Kısım: İbtidâî câmialarda hukuk

1. Totemik Câmialar (*le société de totémique*): Bu câmialarda din ve hukuk. Totemik aile, bunun hususiyetleri. Mülkiyet, ibtidâî câmialarda ukûdat, beynelmilel münasebetlere dair telakkiler.

[2]. Patriyarkal Câmialar (*le société patriarchales*): Patriyarkal câmialara patriyarkal câmialar sebkât etmiş olmasına dair nazariyeler. Patriyarkal câmia teşkilatının evsâf-ı mümeyyizesi, bu câmialarda mülkiyet, müşterek temellük, hususi temellük, bi't-tedric hususi temellük esasının galebesi.

Dördüncü Kısım: Kurûn-ı kadimede hukuk sistemleri

1. Mısır hukuku: Mısır tarihine umumi bir nazar, Mısır hukukuna dair vesikalar. Mısır hukukunun inkişâfında devreler, Mısır'da devlet teşkilatı, ceza kanunları, mahkeme teşkilatı. Hukuk-ı Hususiye: Mısır'da aile, Mısır'da kadınların mevki, mülkiyet. Mısır'da münkeşif bir mülkiyete dair hukukun vücudu, ukûdat.

2. Babil hukuku: Asurî Keldanîlerin tarihine umumi bir nazar. Babil hukukunu öğrenmek için menbâlar, Hammurabi Kanunları, bunların keşif tarihleri. Hukuk-ı Amme: Babil'de devlet teşkilatı, ceza kanunları. Muhakeme Usûlleri: Hukuk-ı hususiye, aile, veraset kanunları. Mülkiyet, arazi kanunları.

3. Benî İsrail hukuku: Benî İsrail tarihine umumi bir nazar, Benî İsrail hukukunun menbâları, Benî İsrail câmiasının teşkilatı ve bunun hususiyetleri, ceza kanunları, muhakeme usûlleri. Hukuk-ı Hususiye: Aile hukuku, Benî İsrail câmiasında kadınların mevki, ukûdat, mülkiyet, araziye dair kanunlar, Benî İsrail hukukunun evsâf-ı mümeyyizesi.

İkinci Sene Müfredat Programı

1. Hint hukuku: Hintlilerin tarihine umumi bir nazar, Hint tarihinin hutû-ı mühimmesi, Hindistan'da Aryaların yerleşmesi, medeniyeti, edebiyatı. Brahman ruhanilerinin zuhûru, Brahman hukuku. Bu hukukun menbâları, veda'lar. Kanun mecmuaları, Manu Kanunları, Vajnavalkya Mecmuası, Vichnou, Narada, Gautna, Vasichta, Apastama, Baudhâyana Kanunları. Hukuk-ı amme: Beynelmilel münasebetlere dair kavâid, harp kanunlarının hususiyeti, devlet teşkilatı, sınıflar (*castes*), bunların Hint teşkilatında ehemmiyeti, kastların menşei hakkında nazariyeler: Irk nazariyesi. Taksim-i a'mâl nazariyesi. Tahakküm ve tagallüp nazariyesi. Sınıfların Hint câmiasındaki mevki ve vazifeleri: Brahmanlar, askerler (kşatriya), zerrâ ve tüccar (vaishya), amele ve ehl-i hirfet (sutra). Hükümdar ve hükümdarlık için şartlar. Hukuk-ı ceza ve ceza kanunları, cezalarda adem-i müsavat. Hukuk-ı hususiye: Aile, evlenmenin muhtelif nev'leri, meşru nikahlar, caiz nikahlar. Miras kanunları, mülkiyet, arazi mülkiyeti, mülkiyeti iktisap yolları. Müruruzaman, Hint Hukukunda müruruzamanın hususiyetleri. Hint Hukukunun esaslarına umumi bir nazar, kast esasını muâsır telakkiyât-ı hukukiye nokta-i nazarından intikâd.

2. İran-ı kadim hukuku: İran tarih-i kadîminin umumi hatları, Akamenid (Achemenides) Devleti teessüsü (560). Babil'in, Mısır'ın, İranlılar (Farslar) tarafından zaptedilmesi. Kiros (Cyros), Kambiz (Cambyses) ve Daryus (Darius), bunların tarihî rolleri. İran Hukuku'nun menbâları. Zend-Avesta, Heredot, Şahname, Dadistan, Behistun Kitabeleri, Taberî Tarihi.

1) Akamenid Devri: Akamenid Devleti'nin teşkilatı, idare-i mutlak (*monarchie absolue*), hükümdarın mevkii. Muhtelif milletlerin hukuki vaziyeti, milli muhtârîler. Vilayetlere taksim, satrapı (*satrapies*). Muntazam vergi sistemi, cibâyet usûlleri.

2) Sasaniyan devri: Hükümdarın mevkii, halkın sınıflara taksimi, ruhaniler, askerler, memurlar, köylü ve amele, İran sınıfının Hint kastından tefriki, Zerdüş dini ve ruhanilerinin İran devletindeki rolü, Sasaniyan Devleti'nin vilayetlere taksimi (padgos). Valiler: Padgospan, yüksek idare merkezleri (divan), vezirler (vazurg framadar). Vergi sistemi, arazi vergisi (karağ), şahsî vergi (gezit), ceza kanunları, cürümlerin envâi, cezaların envâi, mahkeme teşkilatı, hukuk-ı hususiye, aile, nikâhın envâi, İran-ı kadîm nikah kavâidinin garip bir hususiyeti. Mülkiyet hakkı, arazinin zâdegân elinde temerküzü, bunun netâyici: Komünizm fikirlerinin revacı, Mazdek, Mazdek'in komünist talimatı, komünist ihtilâli, komünistlerin mağlubiyeti, Nûşirevân'ın içtimai ıslahatı, İran Hukuku'nun evsâf-ı mümeyyizesi.

3. Yunan-ı kadim hukuku: Yunan hukukunu öğrenmek için menbâlar:

Demosthène, Lysias, Isée, müdafaanameleri. Heredot, Xenophon, Eflatun ve Aristo eserleri. Gortin (Gortyne) şehrinin kanunları, eski Yunan kitabeleri. Hukuk-ı amme: Efsanevî devrin teşkilatı. Medine (*citê*) teşekkülü. Atina'da medine sisteminin teşkilatı, Sparta'da medine teşkilatı, iki teşkilat arasındaki fark. Likurg Kanunları, Solon Kanunları. Yunan-ı kadîmde sınıflar, esirlerin vaziyeti. Yunan-ı kadîmde aile teşkilatı, Yunan-ı kadîmde ukûdat. Hakk-ı mülkiyet, mülkiyet istihşâli yolları, arazi mülkiyeti, bunun tarih-i inkişâfı, Yunan hukukuna umumi bir nazar.

4. Çin hukuku: Çin medeniyetine umumi bir nazar, Çin hukukunun menbâları (Ta-Tsig-lu-li), aile, Çin'de nikâh, mülkiyet, Çin'de mülkiyetin tarihçesi, arazi mülkiyeti, Çin hukukunun seciyevî evsâfı (kavânin-i medeniyede cezaiyyet).

5. İslam hukuku: İslam dini zuhûru, İslam devleti tesisinin tarihçesi. İslam hukukunun menbâları: Ehâdis, kütüb-i fıkıh, İslam Hukuku'nun tarih-i inkişâfı, İslam'ın büyük hukukşinâsları, tabakât-ı fukahâ. İmam Ebu Hanife, İmam Şafii, İmam Malik, İmam Ahmed bin Hanbel, Ebu Yusuf. Fıkıhın Mesnetleri: Kuran, sünnet, icmâ-i ümmet, kıyas, istihşan, istislah. Bunların fıkıhın tekevvününde hisseleri.

Hukuk-ı amme: İslam devleti, imam, imamın vazifeleri, evsâfı, imam olmak için şerâit. Merkezî teşkilat: Divanlar, teşkilat-ı mehâkim, kadılar, darülharb, darülislam, cihat kanunları, vilayet taksimleri. Âmiller.

Hukuk-ı hususiye (fıkıh): Hukukullah, hukuk-ı ibâd, şahıslar. Ehliyet, avâırız-ı ehliyet, avâırız-ı müktesebe, avâırız-ı semâviye, bülüğ, cinnet, esaret (abd), müslim, kâfir, zımmi. Aile: Nikâh, taaddüd-i zevcat ve bunun hududu, nikahın şerâiti, talâk, talâkın şerâiti, iddet, nafaka, sübût ül-neseb, rıdâ, hıthane, abd, abdin vaziyet-i hukukiyesi, ıtk, ıtkı, ıtkın şerâiti, mükâtebe, veli. Emvâl: Mülkiyet, İslam mülkiyeti, arazinin vaziyet-i hukukiyesi, envâı. Ukûdat: Büyü, şuf'a vekâlet, mudârebe, âriyet, hibe, icâret, vedia, şirket, rehin, vâkıf, vakf, mevkûfun-ileyh, şürût-ı vakfiye, mütevellî, nukûd, akarât, vakf kaideleri, bugünkü tesisat kaideleri arasındaki fark. Miras: Verese, usbe-i ashab-ı ferâiz, zevi'l-erhâm mukırrünleh-bi'n-neseb, mûsâleh. Mirastan mahrumiyet esbâbı: Katl, esaret, fark-ı din, hacb, red, münâsaha, vesâyâ. Hukuk-ı ceza: Cürümler, zina, kazf, şürb, sirkat, katl, kat-ı tarîk, irtidad, bağy. Cezalar: Hudud; kısas, diyet. Usûl-i muhakeme: Beyyineler, iman envâı, yemin-i gamûs, yemin-i mün'akide, yemin-i lağv, ikrar, şahâdet, hüccet-i katia, karine-i katia, dava, müddei, müddeâ-aleyh.

6. Eski Slavların hukuku: Eski Slavların derece-i medeniyeti, kabile teşkilatları, zadrouga, aile telakkileri, mülkiyet. Ruslar: Rus hukukunun menbâları:

Salnâmeler, Nestor Salnâmeleri, Rousskaya Pravda, Arap menbâları, İbni Deste [İbn Rüste], İbni Hadlan [İbni Fadlan], Bizans muharrirleri: Konstantin Porfirogenet, asrımızda yazılmış mühim tedkikât. Rusça eserler: Vladimirski Budanof, *Rus Hukuku Tarihi*; Beliyef, *Rus Kanunlarına Dair Dersler*; Zauskin, *Rus Hukuku Tarihi*; Filipof, *Rus Hukuku Tarihi*. Almanca eserler: Alexander von Reutz, *Versuch über die geschichtliche Ausbildung der Russischen Staats und rechtverfassung*; Ewers, *Das älteste Recht der Russen*. Rus hukuku tarihinde devirler: 1) Hristiyanlıktan Evvelki devir, 2) Feodal devir, 3) Çarlık devri, 4) İmparatorluk devri, 5) Sovyet devri. Devirler arasındaki fark, her devrin teşkilatının hutût-ı mühimmesi, Rus Hukuku'na Moğol hukukunun tesiri. Hukuk-ı hususiye: Rus hukukunda aile, kabile, mülkiyet, arazi mülkiyeti, mir, bunun hususiyetleri.

7. Diğer Slav kavimlerinin hukukunun hutût-ı mühimmesi: Leh, Ceh, Bulgar ve cenubî Slavların hukukunda mühim hususiyetler, Slav hukuku hakkında umumi bir fikir, Slav hukukunun evsâf-ı mümeyyizesi.

8. Macar hukuku: Macarların eski hukuklarını öğrenmenin Türkler için ehemmiyeti, Macar tarihinin ana hatları, Macar tarihine bir umumi nazar, Macar hukukunun mühim menbâları. Sen Stefan'ın (997-1038) Fermanı, Ladislas (1077-1095) Kanunları, İkinci Andre'nin Altın Fermanı (Bulle d'or). Macar devleti teessüsü, Macar devletinde sınıflar, krallık, mahkeme teşkilatı, usûl-i muhakeme, hukuk-ı ceza, cürümlerin envâi, cezaların envâi, hükmî tecrübeler (Ordalies). Hukuk-ı hususiye, aile hukuku, mülkiyet. Macar hukukuna hristiyanlık tesiri, muhit tesiri, ırk tesiri.

9. Jermen hukuku (*droit germanique*): Eski Jermen hukukunun menbâları. Mühim vesikalar: Salik Kanunu (lex salica), Burgundların Kanunu (lex burgundionum), Vikinglerin Mecellesi (lex wisigothorum), Almanların Kanunu (lex alamannorum), Firzon Kanunları (lex frisionum), Sakson Kanunları (lex saxorum), Longbardlar Kanunu (lex longobardica), Angil Kanunu (lex anglorum). Bu kanunların tarihçesi Şarlmanya'nın kapitoları.

Roma Medeniyetine Kadar Eski Jermenler: Jermen halklarının muhtelif kabileleri, bunların oturdukları yer. Eski Jermenlerin örf ve âdâtı, itikâdât-ı dinîyeleri, din ile hukuk arasında münasebet, Jermen hukukunda sınıflar, zâdegân, yere bağlı çiftçiler, aile münasebetleri, nikah, mülkiyet, mülkiyetin hususiyetleri envâi, ceza kanunları, krallık (königthum).

Roma medeniyetiyle temastan 888 senesine kadar: Bu devre umumi bir nazar, Roma ile temastan mütevellid hukuki tebeddülât. Meroveniyyen devleti teşkila-

tı, Benefis sistemi zuhûru. Karolenjiyen devrinde devlet teşkilatı, bu teşkilatın esasları, krallık tebaaları, devlet memurları, büyük memurlar (missi dominici). Mahkeme teşkilatı, halk meclisleri, askeri teşkilat, imtiyazlar.

Hukuk-ı hususiye: Şahıslar, sınıflar, Jerman hukukunda şahs-ı hükmî, hukuk-ı ayniye, mülkiyet (eigenthum). Mülkiyet envâı, mülkiyet iktisabı usûlleri, servitüdeler, rehin, borçlar (ukûdât), ukûdâtın adem-i inkişâfının esbâbı, mukaveleler (verträge), aile hukuku, nikah, nikahtan mütevellid münasebetler, zevcenin emvâline ait kaideler, miras hukuku, Jerman hukukunun Avrupa'nın muâsır hukuki inkişâfındaki rolü, Jerman hukukunun noksan meziyetleri.

10. Feodal hukuk

Feodalitenin tarihçesi, feodalitenin menşei ve mahiyeti, bu husustaki nazariyeler, Germanistler, Romanistler, Wajtz Nazariyesi, Romanistlerden Roth Nazariyesi, İktisadiyyûn Nazariyesi, Fostel Dokölanj Nazariyesi. İbtidâî câmialarda feodalizm, kurûn-ı vustada Avrupa feodalitesi, Roma Devleti'nde feodalizm günleri, Frank Devleti'nde feodalizm inkişâfının esbâbı, Şarlmanya Devleti sukûtundan sonra tezehhürü. Fiyef (Feud) mefhumu, mahiyeti, menşei, feodal mukavele, hükümrân vasal, feodalitede arazi mülkiyeti, bunun esasları, vasalın vazifeleri, feodal zümreler arasında münasebet, silsile-i derecât, feodal devlet, feodal devlette siyasi teşkilat, feodal monark, kuvve-i teşriiye, idare teşkilatı, umûr-ı maliye, umûr-ı harbiye ve askeriye, feodal câmiada aşağı sınıflar ve onların hukuki ve fiili mevkii, köylüler, şehirliler, şehir teşkilatı, feodalitenin kilise hayatına tesiri. Feodalitenin hukuk-ı hususiyeye tesiri, feodal devirde hukukun inkişâfında tevakkuf, feodaliteye umumi bir nazar. Türkiye'nin derebeyliği, tımar-zeâmet sistemleri ile Avrupa feodalitesi arasında müşâbehet ve büyük farklar.

(Rönesans'tan sonraki Avrupa hukukunun inkişâfı tarihi üçüncü sene programının mevzûunu teşkil edecektir.)

Türk Hukuku Tarihi - Profesör: Sadri Maksudi Bey [Arsal]- 1. ve 2. sömestr (haftada 1 saat)

Medhal: Türk hukuki varlığı, Türk hukukunu cem ve tedvinin lüzumu.

Türk hukukunu tedvin için menbâlar:

- 1) Çin, İran, Arap, Fransız ve Rus ve sair milletlerin salnâme-i tarihleri.
- 2) Türklerin milli âsâr ve vesâik-i tarihiyesi.

3) Türk harsının unsurlarını saklamış göçebe Türkler ve ecnebi bir medeniyetin tesirine maruz olmamış gayrimüslim Türklerin hukukiyâtı.

4) İslam devrinde yazıldıklarına rağmen Türk hukuki telakkileriyle münasebeti muhafaza etmiş Türk müelliflerinin ve Türk hükümdarlarının eserleri, yarlıklar, fermanlar, kanunlar. Türk hukuku, Türk medeniyeti mahsulüdür.

Türk medeniyetini vücuda getiren esbâb, Türk vatanlarının şerâit-i coğraf-yaviyesidir. Göçebelik ve bunu doğuran avâmil. Pek eskiden göçebe olmayan Türklerin vücuduna dair asâr ve vesâik. Göçebeliğin hukuki telakkiyâta tesiri. Şerâit-i coğrafyenin ırkların seciyesine tesiri. Türklerin seciyevî evsâfı. Irkın seciyesinin hukuka tesiri.

Türk medeniyet ve hukukunun eskiliği. Türk medeniyetinin tabii mutad bir surette inkişâf etmemesinin sebepleri. Türk ırkı ve Türk ırkına mensup halklar, bunların arasındaki daimi münasebât. Bu münasebâtın âdât, örf ve hukuk birliğine tesiri.

Türk harsının en sabit unsuru dildir. Türk dili ve onun evsâfı. Türk dilinde medeni hayat ve hukuka dair sözlerin eskiliği.

2. Kabl el-milad birinci Türk devleti: Hyung-nu (Şarkî Hunlar). Şarkî Hun Devleti'nin idare teşkilatı ve hukuku. Birinci Türk vâzı-ı kanunu, Hyung-nu devrinin hukuk-ı hususiyesine dair malumat ve onların tahlil ve tefsiri.

3. Bâ'd el-milad 552 senesinde teşekkül eden Türk devleti ve bu devletin teşkiline dair tarihi malumat, Bumin ve İstemi Han sülaleleri ve bu devrin medeniyet ve hukuku. İstemi Han ve ahfâdı devrinde Türklerin yüksek medeniyeti ve münkeşif hukuk-ı idareleri, bu devletin beynelmilel münasebetleri, hukuk-ı düvele ait telakkileri.

4. Birinci asırda teşekkül eden Türk devleti, Büyük Kutluk, devlet müessisi, Türklerde kahraman rolü, kahramanların teşri kuvveti. Kutluk ahfâdı devri, bu devirden kalma medeni ve hukuki eserler. Orhun Yazıları, Orhun Yazıları'nda hukuki unsurlar, bu devrin hukuku, hukuk-ı idare esasları: İl (devlet), budun (millet). Han, beyler, budun, bunların il içinde mevkileri. Töre (kanun) ve kanun mefhumu ve kanuniyet hissi, kanun mefhumunun Türklerin kendi icadı olması-na dair tahminler, Kutluk Devleti'nin hukuk-ı medeniyesi, bu devir Türklerinde mülkiyet mefhum [ve] müessesesi, ceza kanunları.

5. Şimalî Uygurlar (Oğuzlar) Devleti Türk kanunları, Çin ile münasebetleri, Çin protektoratı altında Türklerin hayatı, bu devrin hukukiyâtı, eski Kırgızların hukuki müesseseleri, nikah merasimi, eski Türklerde milliyet meselesi.

6. Çinî Türkistan'da Türk devletleri, bu ülke Türklerinin medeniyetleri, Uygur yazısı ve lisanı, Uygur medeniyeti, Çinî Türkistan'da son asırda keşfolunmuş

Türk yazıları, Türklerde Budizm ve Hıristiyanlık intişârı, bu dinlerin Türk hukuki telakkilerine tesiri.

7. Kutadgu Bilig, bunun ehemmiyeti, İslam devrinde yazılmış olmasına rağmen bu eser kabl el-İslam Türk telakkiyât-ı hukukiyesini gösteriyor. Kutadgu Bilig'i hukuki nokta-i nazardan tahlil. Kutadgu Bilig'e göre Türk devleti teşkilatı ve hukuku, devlet içindeki muhtelif içtimai sınıflar ve onların devlet içinde mevkii, Kutadgu Bilig'de hukuki tabirler.

8. Gayrimüslim Türklerde hukuki mefhum ve müesseseler, Yakut, Çuvaş ve Altay Türklerinin hukuki telakkileri. Müslim göçebe Türklerin hukuku, göçebe Türklerin hukukiyâtının kabl el-İslam Türk hukukuna münasebeti. Kırgız ve Kazakların hukuku, âdât ve örfleri, gayrimüslim Türklerin ve göçebe müslim Türklerin hukukiyâtı vasıtasıyla eski hukuk-ı medeniyemizi diriltmek yolu. Gayrimüslim ve göçebe müslüman Türklerin hukukiyâtını toplamamanın lüzumu ve bunun usûlleri.

9. İkinci hukuki devir: İslamiyetin Zuhûru, İslam ve Türkler: İslam Hukuku ve bunun teşekkülünün tarihi, İslam'da hukuki mektepler (mezhebler), İslam devletinin hukuk-i idare kavâidi, İslam'ın hukuk-ı hususiyesi, fıkıh, İslam hukukunun Türk medeniyet ve telakkiyât-ı hukukiyesine (ve hukuk-ı medeniyesine) tedricî tesiri. Türklerin İslam hukukuna tesiri. İslam hukukunun inkişâfında Türklerin iştiraki, Türklerin hukuk-i idareye ait telakkilerinin İslam devrinde dahi saklanması.

10. Büyük Selçukîlerin zuhûru, bunların tarihi ehemmiyeti, Türk büyüklerinde devlet tesisi kuvveti, teşriî kuvvet. Tuğrul, Alparslan, Melikşah, Melikşah-ı vâzı-ı kanun, Siyasetnâme, Nizamımülk. Selçuk Devleti'nin teşkilatı, İslam hukukuyla Türk telakkiyât-ı hukukiyesinin imtizacı.

11. Harzemşahlar devri, hukuk-ı idarede İslam hukukunun galebesi, bu devirde Türk hukuki dehalarının İslam hukukuna hizmeti.

12. Cengiz Han zuhûru, Moğol istilası, bunun Türk hars ve Türk hukukuna tesiri. Cengiz Devleti Türk devletidir. Moğol teşkilatı, bu teşkilat eski Türk hukuki ve idari an'anâtının ihyâsından ibarettir. Cengiz ahfâdı idaresindeki ülkelerde hukuki teşkilat, Çağatay Hanlığı, Altınordu Hanlığı (Kıpçak), Çağatay ve Kıpçak Hanlıklarında İslam hukukuyla Türk hukukunun mücadelesi. Altınordu Hanlığı'ndan kalma hukuki vesikalar.

13. On dördüncü asırda Türkistan'da yeni bir Türk devleti tesisi ve bu devletin müessisi Timur'un Türk tarihindeki rolü. Timur Devleti'nin teşkilatı, Timur'un

bıraktığı hukuki eserler, buna dair fikirler. *Tüzükât*, *Tüzükât*'ın ihtiva ettiği hukuki telakki ve müesseseler, Timur ahfâdı devri, bu devirde Türkün idare hukuku. Hindistan'da teessüs eden Türk hâkimiyeti, bu devletin teşkilatında Türk telakkilerinin tesiri, Büyük Babür, Babürnâme'de hukuki nazarlar. Büyük Türk hükümdar ve feylesofu Ekber, *Ekbernâme*, Ekber'in teşkilatı Türk'ün hukuki dehasının mahsulüdür.

14. Buhara, Hive, Hokand, Kazan, Kırım, Hacı Tarhan, Sibirya ve Kazak Hanlıkları devirlerinin bıraktığı vesâik-i hukukiye.

15. Bu devletlerde İslam hukukunun galebesi, lâyetebeddel telakki olunan hukukun Türklerin hayat-ı içtimaiyesine tesiri, muncemid kavâid-i hayatın içtimai ve medeni tedennîsi ve bi'n-netice siyasi sukûtu intâc etmesi.

(Türkiye Devleti teessüsünden sonraki Türk Hukuk Tarihi, bu senenin programına dahil değildir. Bu mevzu yalnız bir senelik program teşkil edecektir. Mektebin üçüncü senesinde tedris edilmesi muvâfıktır zannındayım).

İhtilâller Tarihi - Profesör: Mahmud Esad Bey - 1. ve 2. sömestir (haftada 2 saat)

Medhal. Esaslar, İngiltere İnkılâbı ve prensipleri. Fransız İnkılâbı ve prensipleri. Almanya, İtalya ve merkezî Avrupa'da teceddüd hareketleri, Türkiye İhtilâlleri, Rusya İhtilâli ve prensipleri.

Hukuk-ı Hususiye-i Düvel - Profesör: Tevfik Kamil Bey [Koperler] - 3. ve 4. sömestir (haftada 1 saat), 5.ve 6. sömestir (haftada 3 saat)

Hukuk-ı hususiye-i düvelin tarifi, mevzûu, mahiyeti. Hukuk-ı hususiye-i düvelin menâbii.

Tabiiyet hakkında malumat-ı umumiye, tabiiyet kanunlarınca nazar-ı dikkate alınması lazım gelen kaideler.

Nesil ve mevlid esasları, tabiiyet-i asliye, telsik, evlenme ile tabiiyet iktisâbı, tabiiyetin zıyâı. İlhâk-ı arazi muahedelerinin tabiiyete tesirâtı. Eski muahedeler, Balkan devletleriyle mün'akid muahedeler, Harb-i Umumi muahedeleri, muhaceret mesâili. Tabiiyet hakkında ihtilaf-ı kavânîn. Ecnebilerin vaziyet-i hukukiyesi hakkında malumat-ı umumiye.

Hukuk-ı amme ve hususiye nokta-i nazarından Türkiye'de ecânibin hukuki vaziyeti, eşhâs-ı hükmiye, ihtilaf-ı kavânîn hakkında malumat-ı umumiye. İtalya, Fransa, Hollanda mektepleri, yeni mektepler, fiiliyât-ı düveliyeye.

Eşya hakkında câri vaziyet, gayr-ı menkulât ve menkulât. Ukûdun eşkâl-i hâriciyesi, ehliyet-i şahsiye mesâili, borçlar, miras, ilâmât-ı ecnebiyenin nefâz şerâiti, salâhiyet-i adliye ihtilafâtı.

Usûl Hukuku - Profesör: Sabri Şakir Bey [Ansay] - 3 ve 4. sönestr (haftada 2 saat), 5 ve 6. sönestr (haftada 3 saat)

Birinci Kısım: Usûl-i muhakeme; tarifi, şümûlü. Teşkil-i mehâkim, zât-ı maslahat (madde, şey) itibarıyla salâhiyet, vazife itibarıyla salâhiyet. Hâkimin davaya bakmaktan memnû olduğu ve reddedilebildiği haller. Davaya ehliyet (iki tarafın ehliyeti). Müddeî ve müddeâ-aleyhlerin taaddüdü. Davanın tefriki ve tevhide. Davaya müdahale ve müdahale hakkında ihbar, üçüncü şahsın müdahalesi. İki taraf vekilleri, hâkimin ve iki tarafın hak ve vazifeleri. Davanın ve usûle müteallik muamelelerin tadîli. Davadan feragat ve kabul. Teminat, ihtiyati tedbirler, davetiye ve tebliğler, celseler, zabıtlar, dosyalar, müddetler ve hal-i sâbıka ircâ. Mahkemelerin tatili.

İkinci Kısım: Sulh mahkemeleriyle mahkeme-i asliyelerde murâfaa usûlü, dava ikâmesi, ibtidâî itirazlar, esasa cevap, mütekâbil dava, tahkikat, hadise, idâdi usûl-i muhakeme, tahkikat hâkimince iki tarafın isticvâbı, deliller ve ikâmesi usûlleri, şahâdet, ehl-i vukûf, senet, senetlerin ibrazı mecburiyeti, kat'i yemin, re'sen teklif olunan yemin, keşif, hususi esbâb-ı hüküm, delillerin tespiti, tahkikatın hitâmı ve muhakeme. Hüküm, mahkeme-i asliye kararları, sulh hâkimleri kararları, gıyâbî muamele, mahkeme masrafları.

Hukuk-ı Ticaret - Profesör: Şevket Mehmet Ali Bey [Bilgişin] - 3. ve 4. sönestr (haftada 3 saat)

Mukaddime: Ticaret ve hukuk-ı ticaret hakkında malumat-ı umumiye. Hukuk-ı ticaretin tarihçesi. Kavânîn-i ticariyemizin geçirdiği edvâr-ı tekâmül.

Birinci Bâb: Ticaret ve Tacir. Ticaret muameleleri. Tacir, küçük tacir, ticari mümessiller ve sâir ticari vekiller ve evsâf-ı kanuniyeleri. Tacirlerin ifasıyla mükellef oldukları borçlar. Ticaret ünvanı, ticaret sicili, ticaret defterleri. Gayr-ı kanunî rekabet.

İkinci Bâb: Ticaret Şirketleri. Ticaret şirketleri hakkında malumat-ı umumiye, tarihçe. Kolektif şirketler. Komandit şirketler. Anonim şirketler. Kooperatif şirketler. Limited şirketler. Hususi şirketler.

Üçüncü Bâb: Ticari Senetler. Malumat-ı umumiye ve tarihçe. Poliçeler. Emre muharrer senetler. Çekler. Senedât-ı ticariyenin zıyâ ve beynelmilel himayesi.

Dördüncü Bâb: Ticari Taahhütler. Ahkâm-ı umumiye. Ticari akitler. Suret-i in'ikâdı. Tefsiri ve esbâb-ı sübûtîyesi. Ticari satışlar ve envâı. Ticari rehin ve karz muameleleri. Matlûbun devri. Hesab-ı câri muameleleri. Umumi mağazalar. Ticari vekâlet, komisyonculuk, tellallık, nakliye komisyonculuğu. Sigortalar.

Tarih-i Siyasi - Profesör: Akçuraoglu Yusuf Bey - 1 ve 2. Sömeſtr (haftada 2 saat)

Birinci Sömeſtr

1. Medhal: Dersin mevzûu ve derste takip edilecek metod. Tarih ve nassiyе (dogmatizm). Mahalli ve umumi mahiyette vakalar. Siyasi, milli, içtimai hareketler. Tarihte Avrupa vahdeti. Siyaset ve diplomasi. Diplomasi tarihi ve hukuk-ı düvel. Menbâlar. Tarihçilik (historizm). Tarihte objektivizm (şey'îlik), sübjektivizm (nefsîlik). Tarihî fikriyecilik ve tarihî maddiyyetçilik. Tarih ve ilim.

2. Fransa İhtilâli: İhtilâlîn esbâbı ve mahiyeti. Meşrutiyet ve kanun-ı esâsî. Hürriyet ve müsavat. Serflik ve esaret. Milliyet fikri. İçtimai hareketler. İhtilâlîn tahavvülü ve esbâbı. İhtilâlîn Avrupa'ya tesirâtı ve münasebât-ı hâriciyesi. İhtilâl ordusu. İhtilâl harpleri ve esbâbı. İhtilâl ordularının muvaffakiyâtı ve esbâbı. Napolyon Bonapart.

3. Napolyon Devri: Napolyon'un siyaset-i hariciyesi. Napolyon devrinde Avrupa'nın geçirdiği tebeddüller ve bunların esbâbı.

4. Napolyon devrinde Şark meselesi: Napolyon'un Şark siyaseti, Tilsit Muahedesi, kara ablukası.

5. Fransa ve Napolyon aleyhine milletlerin hareketi ve esbâbı. Rusya seferi. İstihlâs harbi. Hürriyet baharı. Napolyon ve Avrupa hükümdarları. Metternich'in diplomasi manevrası. Şomon Muahedesi. Napolyon'un sukûtu.

6. İrticâ: Restorasyon. Birinci Paris Muahedesi. Talleyrand Planı. Viyana Konferansı. Napolyon'un avdeti ve esbâbı. Sened-i nihâye göre Avrupa teşkilatı. Viyana Kongresi'ne Devlet-i Osmâniye'nin girmemesi ve esbâbı. Viyana Kongresi'nin vücuda getirdiği esere dair mütalaât.

7. İrticânın unsuru. İrticânın nazariyesi. İrticânın Avrupaî mahiyeti. İrticâ fikriyâtından bir numune: Ruh-ı nasraniyet. Ulûm-ı maneviyede irticâ. İrticâ ve tarihçilik. İngiltere'de irticâ ve sebepleri.

8. Restorasyon devrinde hürriyetperverlik, hürriyetperverliğin unsuru, hürriyetperverliğin prensibi. İrticâ ve hürriyetperverlik mücadelesi. Hürriyetperverlik ve meşrutiyetçilik. Hürriyetperverlik ve halkçılık. Burjuva hürriyetperverliği. Hürriyetperverliğin Avrupaî mahiyeti. Burjuva hürriyetperverliği fikriyâtından bir numune: Meşrutiyetperver siyaset dersleri. İrticâ ve hürriyetperverlik fikriyâtının memâlik-i Osmâniye'de intişârı.

9. Hürriyetperverliğin fiili hareketleri. Liberal fırkalar ve hafî cemiyetler. Talebe nümayişleri ve askeri kıyâmlar.

10. Beyneldüvel irticâ teşkilatı: Şomon Muahedesi, İttifak-ı Mukaddes, Metternich Sistemi. İrticâ ile hürriyetperverliğin fiili müsâdemeleri. Kongreler: Eks La Şapel, Karlsbad, Troppau, Laibach, Verona. Müdahale-i siyasi ve adem-i müdahale-i siyasi.

11. Şark meselesinin tarifleri ve mahiyeti. 19. asır sâlis-i evvelinde Şark meselesi. 19. asır ibtidâsında Osmanlı Devleti'nin siyaseti. Sırbistan ve memleketeyn meseleleri. Yunan İhtilâli (Mora İsyanı). Avrupa'nın bazı sunûf-ı ahalisinde heyecanlı Yunan muhabbeti ve esbâbı. Devletlerin Yunan İhtilâli'ne nazarları.

12. Verona Kongresi esnasında Şark meselesi. Epidauros Kongresi. Metternich, Alexander, Kapodistrias. Metternich'in muvaffakiyeti. Yunanlılar arasında ihtilaf ve nizâ. Mehmed Ali Paşa'nın Sultan Mahmud'a muâveneti.

13. Canning'in Şark siyaseti. Petersburg Konferansı. İmparator Birinci Nikola ve onun Şark siyaseti. Rusya ültimatomu ve 4 Nisan 1826 Protokolü. Vaka-i Hayriye. Akkirman Muahedesi. Navarin Vakası. Canning'in muvaffakiyetsizliği.

14. 1828 Türk-Rus Harbi, Edirne Muahedesi, Yunan İstiklali. Fransa'nın saltanat-ı Osmâniye'yi taksim projesi, Cezayir'in istilası.

15. 1830 İhtilâlleri: Fransa'da Temmuz İhtilâli, hanedan ve kanun-ı esasînin değiştirilmesi. Belçika'da ihtilâl: Belçika Krallığı'nın teessüsü. Rusya Lehistan'ında kıyâm. Almanya ve İtalya'da karışıklıklar. Temmuz İhtilâli'nin İngiltere'de ıslahat icrasına tesiri. 1830 İhtilâllerinin tarihi kıymeti.

İkinci Sömestr

16. 18. asır nihâyetinde ve 19. asır ibtidâsında vukua gelen iktisadî inkılâp.

17. Burjuva sınıfının zaferi.

18. Şark meselesi: Mehmed Ali Paşa'nın isyanı.

19. Şark meselesinin tevessüü: Avrupa'da 1840 buhranı.

20. 19. asrın ortalarına doğru halkçılık (demokratizm) hareketi.

21. Sosyalistlik hareketleri.

22. Radikalizm fikirlerinin intişârı.

23. Halkçılık siyaseti ve içtimai cereyanlarının birleşmesi.

24. 19. asrın ilk yarısında milliyetçilik (nasyonalizm) hareketleri.

25. 1830 ve 1848 İhtilâlleri arasında irticâî siyaset.

26. 1848 İhtilâlleri ve bu ihtilâllerin tarihî kıymeti.

27. 19. asrın ortalarında ilmî ve felsefî, fikrî hareketler.

28. 1848 İhtilâllerine karşı irticâ: Üçüncü Napolyon.

29. Yine Şark meselesi: Kırım Seferi, Paris Kongresi.

30. Millî harpler: İtalya ittihadı.
31. Milli harpler: Almanya ittihadı.
32. 19. asır ortalarında meşrutiyet-i idarede tekâmül.
33. 19. asır ortalarında iktisadî inkişâf.
34. 19. asır ortalarında içtimai hareketler.
35. Alman-Fransız Harbi'ni müteakip militarizmin kuvvetlenmesi.
36. Müstemlekât işleri, cihanşümûl siyaset.
37. 19. asrın son sülüsünde milli meseleler.
38. Yine Şark meselesi: 1877-1878 Seferi, Berlin Muahedesi.
39. 19. asrın son sülüsünde halkçılık, sosyalistlik hareketleri.
40. 19. asrın nihâyetlerine doğru fikir cereyanları.
41. Eski dünyanın geri kalmış kavimlerinde Avrupalılaştırmak hareketleri.
42. Yine Şark meselesi: Ermeni, Girit meseleleri. Osmanlı-Yunan Harbi. Makedonya meselesi.
43. Saltanat-ı Osmâniye'de meşrutiyet hareketi. 1908 İnkılâbı, siyasi ve diplomasi neticeleri.
44. Cihan Harbi'ni ihzâr eden âmiller. Cihan Harbi. Habsburg ve Osmanlı saltanatlarının inhilâli. Türkiye Cumhuriyeti'nin teşekkülü.

Birinci Yıldönümü

Rehberimizin tab'ı hitâm bulamadan mektep birinci yıldönümünü idrak etti. Teşrinisâninin beşinci Cuma günü bu münasebetle mektepte sade ve samimi bir tes'îd merasimi yapıldı. Büyük Millet Meclisi reisi Kazım Paşa hazretleri ile başvekil İsmet Paşa hazretleri, Müdafaa-i Milliye vekili Receb, Maarif vekili Necati, Ticaret vekili Rahmi beyefendiler ile Büyük Millet Meclisi azâsından ve erkân-ı memurînden birçok zevât, bu tes'îd merasiminde profesörler ve talebe ile beraber hazır bulundular.

Muhterem ve büyük başvekilimiz İsmet Paşa hazretleri, reis vekili Cemil Bey'in, mektebin bir senelik faaliyetini izah eden nutkuna cevaben mühim beyanatta bulundular. Mütemadi ve şiddetli alkışlarla dinlenen bu kıymetli beyanatın zabtedilebilen kısmını ilk rehberimizin hatimesi yapıyoruz:

Başvekil İsmet Paşa Hazretlerinin Nutukları

Bu güzel vesile ile konuşmak için reis paşa hazretlerinden ve muhterem profesörlerden ve arkadaşlarımdan müsaade isterim.

Arkadaşlarım! Bu mektep şüphe yoktur ki inkılâbın yeni müessesâtındandır. *İnkılâbın* her yeni müessesesinde evvelemirde aranacak şey müessesenin zindelik, canlılık ve heyecanla tebâruz etmesidir. Her başlangıcın bi'z-zarûre müterâdif olduğu maddî müşkülât ancak bu ruhî kuvvetle iktihâm olunabilir. Bu müessesenin de böyle yüksek bir mefkûreye istinad eden asil bir ruhu bulunduğu içindir ki müessese teessüs ederken Cemil Beyefendi müşkülâtı iktihâm etmeye muvaffak oldular. Aynı yüksek ruh memleketin güzide profesörlerini hâhiş ve tehâlûkle bu kürsülere sevketti. Talebe efendilerin hayatını, hevesle çalışmak için olan hayatını alaka ile takip ettim. Yeni neslin ve yeni devirlerin adamı olmak emeliyle işe başlayan bugünkü talebede aradığımız *ümit*, sebat ve gayreti *gördüğümüzü ve bundan nikbînliğe düştüğümüzü alenen* ifade edebilirim. Bizim yeni prensiplerimizde, bilhassa talebeyi alakadar ettiği için söylüyorum, bizim prensiplerimizde çok zeki, çok akıllı olmak birinci derecede hâssa değildir. Birinci derecede aradığımız nokta, ölünceye kadar yorulmaksızın çalışmaya kudret ve heves olmasıdır.

Yanlı ş teessüs etmiş bir itiyada temas ettiği için tebâruz ettiriyoruz: Zeki değil çok çalışkan adam istiyoruz. Geçirdiğiniz mesai hayatında bugün size belki ağırlık veren hayattan kurtulacağınız hayalini zihninizden çıkarmalısınız! Mektepten çıktıktan, saçınız ağardıktan, hatta başvekil olduktan sonra bile mektepte talebe imiş gibi çalışmalı; uğraşmalısınız.

İsmet Paşa mektebin bir senelik hâsılatına dair reis vekili Cemil Bey'in zikrettiği rakamlar üzerinde tevakkuf etmeyerek bunların iyi bir başlangıç hissi verdiğini söylemiş ve nutkuna devamla demiştir ki:

Muhterem profesörlerden bir noktayı rica edeceğim: Tahsil hayatında bu gençlerden isteyecekleri mesaiye hudud tasavvur etmesinler. İnsafsız olsunlar, son derece istemeyi, Türk gençliğinin kabiliyetine hudud olmadığını esas ittihaz ederek netice almaya çalışsınlar. Çünkü bu nesil istikbalin mesuliyetini üzerine alacaktır. Bu nesil çok esaslı hazırlanmaya muhtaçtır. Çok çalıştırmalısınız, çok istemelisiniz, çok insafsız ve kıyıcı olmalısınız. Çünkü bunlar daimî mücadele etmeye mecburdur, bunları hayatın çok amansız mücadelesine hazırlamayı iltizam etmeliyiz. Mücadelâtın kuvveti ilimden ve çalışkanlıktan ibarettir.

Talebe arkadaşlar! Sizin mesainizin azamî hâsılatını almak bizim vazifemizdir. Bir gün büyük icraat ve ağır mesuliyetler altında huzur-ı kalb ve gurur-ı milli ile kendinizi der-hatır ettiğiniz vakit bu talebin esbâb-ı mûcibesini daha iyi hissedersiniz. Huzurlarıyla bizi şeref-yâb eden meclis reisi paşa hazretlerine ve heyet-i muhteremeye bilhassa teşekkürâtımı arz ederim.

“Tedris Heyeti fahrî reisi büyük reisicumhurumuz Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretleri resm-i küşâd günü profesörler ve talebe arasında”.

“Türk Hukuk Tarihi fahrî profesörü başvekil muhterem İsmet Paşa hazretleri ile bu sene bilfiil tedrisâtta bulunan profesörler”.

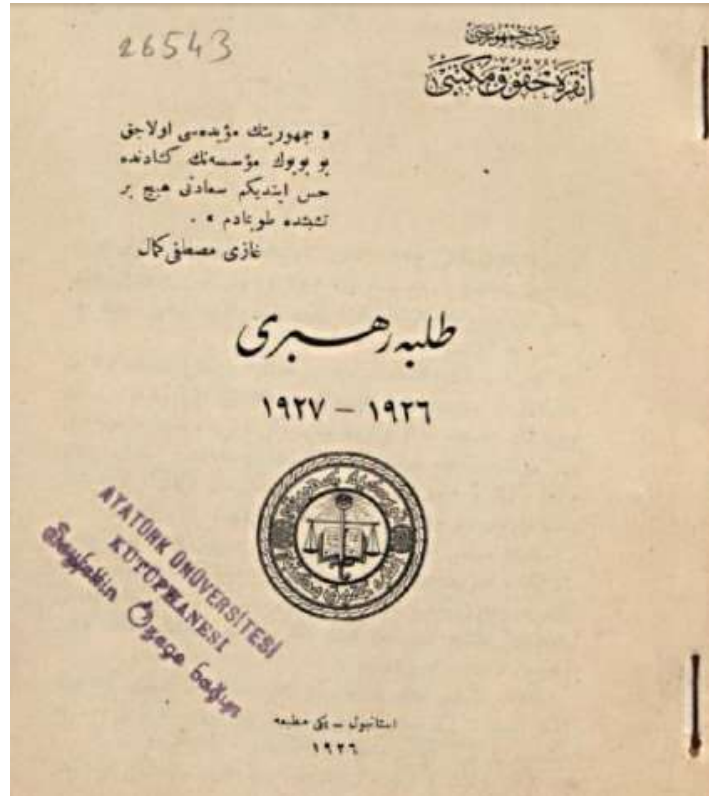
“Hukuk Mektebi’nin birinci yıldönümü hatırası (5 Teşrînisâni 1926, Cuma),
vekiller profesörlerle beraber çay masasında”.

“Hukuk Mektebi’nin birinci yıldönümü hatırası (5 Teşrînisâni 1926, Cuma),
profesörler ile talebeden bir kısmı bir arada”.

Ankara Hukuk Mektebi'nin 1926 yılında kullandığı amblem.

Türkiye Cumhuriyeti Ankara Hukuk Mektebi Talebe Rehberi (1926-1927) adlı kitapçığın kapağı.